

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**«МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2020:
Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні:
глобальний, національний та регіональний аспекти»**

XXIII Всеукраїнська науково-практична конференція

ТЕЗИ

**Право.
Політичні науки**

Миколаїв, 16–20 листопада 2020 року

Миколаїв – 2020

Могілянські читання – 2020 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXIII Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. : Право. Політичні науки, Миколаїв, 16–20 листоп. 2020 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. – 80 с.

СЕКЦІЯ: Право

ПІДСЕКЦІЯ: Галузеві юридичні науки

УДК 343.9

Блага А. Б.,
д-р юрид. наук, доцент, завідувач кафедри
цивільного та кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОБМЕЖУВАЛЬНИЙ ПРИПИС СТОСОВНО КРИВДНИКА: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Обмежувальний припис стосовно кривдника – це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов’язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи (п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону про домашнє насильство). Протягом 2019 року в судах першої інстанції перебувало на розгляді 710 заяв про видачу і продовження обмежувального припису, з них за 610 заявами було відкрито провадження, розглянуто – 537, поданих заяв було задоволено у 353 випадках.

Однак, на жаль, непоодинокими є випадки, коли кривдники, яким був винесений обмежувальний припис, нехтували встановленими судом обмеженнями та порушували вимоги припису. Так, проведене нами експертне опитування фахівців з восьми регіонів України, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, показало, що існують суттєві проблеми у розумінні обсягу повноважень різних суб’єктів з приводу винесеного судом рішення про видачу продовження обмежувального припису. Це стосується, зокрема, питань щодо: порядку вручення тексту рішення суду кривдникові та постраждалій особі; порядку виконання рішення суду про видачу/продовження обмежувального припису; визначення суб’єкта, відповідального за здійснення контролю за виконанням кривдником вимог обмежувального припису, а також обсягу повноважень такого суб’єкта у випадку

умисного невиконання кривдником встановлених приписом вимог; змісту профілактичної роботи працівників поліції, уповноважених на здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству з кривдником, поставленим на профілактичний облік за фактом видачі/ продовження обмежувального припису.

Унаслідок вказаного, тільки за 9 місяців 2020 року, органами Національної поліції було обліковано 101 кримінальний проступок, передбачений ст. 390-1 КК України «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників», а у Єдиному державному реєстрі судових рішень за цей же період було розміщено різного виду рішення (вироки, ухвали) за 129 кримінальними провадженнями за вказаною статтею КК України.

З метою усунення деяких із зазначених проблем, пропонуємо у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» ч. 6 ст. 26 викласти в такій редакції: «6. Про видачу обмежувального припису кривднику суддя у встановлений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи для взяття кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи.

Контроль за виконання кривдником вимог обмежувального припису здійснюється уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) постраждалої особи. Працівники уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України припиняють у встановленому законом порядку факт порушення вимог обмежувального припису та можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для усунення передбачених цим приписом перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи, а кривдник продовжує здійснювати такі перешкоди, а також для видворення (виселення) з житлового приміщення кривдника, якщо обмежувальний припис передбачає заборону перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, а кривдник відмовляється добровільно його залишити».

Багінський Д. С.,
викладач кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Завдання кримінального провадження, визначені Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК), неможливо реалізувати лише за допомогою процесуальних методів і засобів. Як показує практика, слідчий не володіє повною мірою тонкощами проведення негласної діяльності та оперативно-розшукових заходів. Проте, в сучасних умовах, він не може обійтися без оперативно-розшукової діяльності – одного із потужних інструментів попередження та розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів.

Саме тому КПК наділяє оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД) в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора (ст. 41 КПК).

З метою успішного виконання завдань досудового розслідування, КПК України наділяє співробітника оперативного підрозділу під час виконання доручень слідчого або прокурора повноваженнями слідчого, закріпивши, що окрім визначених випадків, вони не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Доручення слідчого та прокурора щодо проведення НСРД є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

Цікаво, що самостійно НСРД проводять менше 10 % слідчих. На практиці частіше ці заходи проводяться оперативними співробітниками в порядку доручення слідчого. Оперативний підрозділ, керуючись п. 3.8. Інструкції про організацію проведення НСРД для виконання

доручення слідчого або прокурора, з урахуванням необхідності забезпечення умов для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, залучає на підставі свого завдання відповідні оперативні та оперативно-технічні підрозділи.

З цього приводу в літературі є точка зору про те, що «з метою підвищення оперативності проведення НСРД доцільно зазначені доручення слідчого надіслати безпосередньо тому оперативному чи оперативно-технічному підрозділу, який уповноважений на її проведення». Варто зазначити, така практика вже існує в підрозділах Служби безпеки України і відповідає вимогам чинного КПК України.

Також слід звернути увагу на порядок реалізації виконання доручення, який включає такі кроки:

1) направлення доручення слідчого, прокурора на проведення НСРД керівнику органу відповідного територіального підрозділу;

2) призначення зазначеним керівником виконавця, а у подальшому здійснення контролю за виконанням ним цього доручення. Зазначений контроль включає контроль за дотриманням строків проведення НСРД та межами виконання доручення. Так, відповідно до п. 3.12 Інструкції про організацію проведення НСРД контроль за дотриманням строків і повноти виконання доручення слідчого, прокурора здійснюється начальником уповноваженого оперативного підрозділу. У разі, якщо доручення неможливо виконати у визначений в дорученні строк, керівник оперативного підрозділу терміново ставить до відома про це ініціатора доручення та повідомляє причини з яких його неможливо виконати та про заходи, які були вжиті виконавцем для його виконання.

На практиці є випадки, коли при виконанні доручення співробітники оперативних підрозділів все ж таки самостійно проводять ті дії, які не охоплюються дорученням та залучають до них своїх колег з підрозділу. А тому завданням оперативного керівника є не допустити виходу виконавцем за межі виконання доручення, залучення до його виконання інших співробітників, які не визначені ним, виконання доручення повно та у визначенні строки. Саме в цьому полягає контрольна функція керівника оперативного підрозділу. Важливим з точки зору повноти та об'єктивності досудового розслідування є таке контрольне повноваження керівника оперативного підрозділу, що полягає у доведенні до слідчого чи прокурора відомостей про виявлені під час виконання доручення обставин, котрі мають вагоме значення для виконання завдань кримінального провадження та реалізації слідчим і прокурором своїх повноважень у прийнятті будь-яких рішень відповідно до ст. 110 КПК України;

3) складання рапорту оперативним співробітником (працівником) за результатами виконання доручення із зазначенням результатів виконаного доручення, залучених при цьому сил і засобів, а також їх результатів;

4) прийняття рішення начальником уповноваженого оперативного підрозділу шляхом накладення резолюції на рапорті стосовно можливості направлення протоколу та додатків до нього прокурору чи вжиття заходів до належного виконання доручення;

5) надання прокуророві зазначеному в дорученні протоколу та додатків до нього не пізніше 24 годин після складання. При цьому, матеріали, що можуть розшифрувати конфіденційних осіб отримання інформації, не надаються.

Таким чином, оперативні працівники безпосередньо здійснюють провадження НСРД, затосовуючи при цьому передбачені законом засоби та методи, що суттєво обмежують природні права людини. Неоднозначне розуміння ними норм закону, вихід за його межі, створюють загрозу пріоритету прав і свобод людини. Тому уповноважені органи зобов'язані суворо дотримуватися законодавчих приписів, що забезпечить успіх у боротьбі зі злочинністю, та гарантуватиме забезпечення фундаментальних прав і свобод людини.

УДК 349.221: 331.109

Валецька О. В.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри
історії і теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

РОЗГЛЯД ТРУДОВИХ СПОРІВ У ПОРЯДКУ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Розгляд трудових спорів у більшості випадків відбувається через позовне провадження. Ст. 177 ЦПКУ встановила перелік документів, які додаються до позовної заяви. По-перше, позивач повинен додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб. По-друге, правила щодо подання копій документів не поширюються на позови, що виникають з трудових правовідносин, а також про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок злочину чи каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, незаконними рішеннями, діями чи

бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. По-третє, у разі необхідності до позовної заяви додаються клопотання та заяви позивача про звільнення (відстрочення, зменшення) від сплати судового збору, про призначення експертизи, витребування доказів тощо. По-четверте, до позовної заяви додаються документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону. По-п'яте, позивач зобов'язаний додати до позовної заяви всі наявні в нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги (якщо подаються письмові чи електронні докази позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів). По-шосте, до позовної заяви, підписаної представником позивача, додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника позивача.

Особливістю розгляду трудових спорів в судах є те, що визначене особливе коло представників. За загальним правилом ст. 60 ЦПКУ представниками в суді можуть бути адвокат або законний представник, однак ч. 2 цієї статті визначає: «Під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених ст. 61 ЦПК (до них відносяться секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач та свідок або є помічником судді, який розглядає справу; якщо особа у цій справі представляє або представляла іншу особу, інтереси якої у цій справі суперечать інтересам її довірителя; судді, прокурори, слідчі, працівники підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють від імені відповідного органу, що є стороною або третьою особою в справі, чи як законні представники)». Ст. 62 встановлює перелік документів, які підтверджують повноваження представників: «1) довіреністю фізичної або юридичної особи; 2) свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна. Довіреність фізичної особи засвідчується нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою». «У випадку задоволення заявленого клопотання щодо посвідчення довіреності фізичної особи на ведення справи, що розглядається, суд без виходу до нарадчої кімнати поста-

новляє ухвалу, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або засвідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи». «Повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до ЗУ »Про адвокатуру і адвокатську діяльність».

Дуже важливим питанням є питання щодо доказування та подання доказів. В. О. Непочатих зазначає: «Загальним для предмета доказування у справах щодо трудових правовідносин є факт, з яким пов'язано виникнення трудових правовідносин».

Ст. 81 ЦПКУ визначає обов'язок кожної сторони довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених ЦПКУ. Ст. 83 ЦПКУ встановлює: «Самі сторони, і інші учасники подають докази у справі безпосередньо до суду, а позивач, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, повинні подати докази разом з поданням позовної заяви. Відповідач, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, повинні подати суду докази разом з поданням відзиву або письмових пояснень третьої особи».

Завершуючи аналіз процесуальних особливостей розгляду судами трудових спорів, необхідно зазначити, що відповідно до ст. 430 ЦПКУ суд допускає негайне виконання судових рішень, серед інших, присудження працівникові виплати заробітної плати, однак не більше ніж за один місяць, а також поновлення на роботі незаконно звільненого або незаконно переведеного на іншу роботу працівника.

У разі затримки роботодавцем виконання рішення суду про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного працівника, суд виносить ухвалу «Про виплату такому працівникові середнього заробітку або різниці в заробітку за весь час затримки (ст. 236 КЗпП)». Крім того, суд покладе на службову особу, яка винна у незаконному звільненні або переведенні працівника «обов'язок покрити шкоду, яка заподіяна підприємству у зв'язку з оплатою вимушеного прогулу або часу виконання нижчеоплачуваної роботи».

Висновок. Спори, що виникають із трудових правовідносин, розглядаються судами за загальними правилами позовного провадження, але мають деякі процесуальні особливості, що стосуються строків звернення до суду за вирішенням трудового спору, підсудності трудових спорів, судових витрат, доказування в суді у трудових справах.

Канлій О. В.,
канд. юрид. наук, в. о. доцента (б.в.з.) кафедри
конституційного та адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв,
Голова Миколаївського осередку
ГО «Правозахисна спілка інвалідів», м. Миколаїв

СУЧАСНИЙ СТАН ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В УКРАЇНІ

Упровадження інклюзивної освіти в Україні є відображенням об'єктивних вимог, що має на меті забезпечення прав на якісну освіту всім без винятку громадянам, у тому числі особам з особливими потребами. Інтеграція теорії та практики інклюзивної освіти є предметом особливої уваги та потребує більш детального розгляду.

Інклюзивна освіта сьогодні з повним правом може вважатися одним із пріоритетів державної освітньої політики України. Перехід до неї зумовлений вже тим, що Україна приєдналась у 2010 році до Конвенції про права осіб з інвалідністю, прийнятої ООН в 2006 році, в якій проголошено обов'язок держав-учасниць Конвенції забезпечувати інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя.

З метою забезпечення додержання та реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, у тому числі осіб з порушенням слуху, відповідно до вимог Конвенції про права осіб з інвалідністю, в українському законодавстві введено поняття інклюзивна освіта. Відповідно до п. 12, 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» визначаються терміни: інклюзивне освітнє середовище, інклюзивне навчання. Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Ст. 19 цього Закону регламентує освіту осіб з особливими освітніми потребами. Умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами створюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування. У ст. 20 законодавець деталізує процес проходження інклюзивного навчання. Важливу роль у розвитку інклюзивної освіти відіграло створення інклюзивно-ресурсних центрів. Згідно з п. 1. Положення про інклюзивно-ресурсний центр інклюзивно-

ресурсним центром (далі – ІРЦ) є установа, що утворюється з метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, у тому числі в закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини (далі – комплексна оцінка), надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу.

Президент України Володимир Зеленський, 3 грудня 2019 року, підписав Указ про підвищення ефективності заходів у сфері прав осіб з інвалідністю. Зокрема, Президент України рекомендував органам місцевого самоврядування вжити в установленому порядку заходів щодо: належного матеріально-технічного та кадрового забезпечення діючих інклюзивно-ресурсних центрів і ресурсних центрів з підтримки інклюзивної освіти, створення мережі таких центрів відповідно до реальних потреб.

Станом на 19 жовтня 2020 року в Україні створено 603 ІРЦ, в Миколаївській області – 23 ІРЦ. Станом на 1 січня 2020 року в інклюзивних класах навчається 19345 учнів із особливими освітніми потребами. Ця кількість у 7 разів перевищує дані п'ятирічної давнини. На початок 2020 року в Україні створено 13782 інклюзивні класи. Так, у 2019/2020 навчальному році 35 % від загальної кількості закладів загальної середньої освіти організували інклюзивне навчання.

У закладах дошкільної освіти станом на 1 січня 2020 року здобувають освіту 4681 вихованців із особливими освітніми потребами. Також із 2019/2020 навчального року інклюзивне навчання запроваджено в закладах професійної, професійно-технічної та вищої освіти, де інклюзивно навчаються 1312 здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Ст. 6, 7 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року та ст. 21 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» державою гарантовано право особам з особливими потребами, зокрема з порушенням слуху, на освіту без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності, на навчання жестовою мовою та на вивчення жестової мови.

Проте Міністерство освіти і науки України вкрай повільно реалізовує задекларовані принципи, зокрема щодо застосування заходів розумного пристосування. Зважаючи на щорічні доповіді Уповноваженого з прав людини за 2017 рік, було виявлено дискримінаційні умови для проходження процедури зовнішнього незалежного оцінювання для осіб із порушенням слуху.

У 2017 році до спільного наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України «Деякі питання участі в зовнішньому незалежному оцінюванні та вступних іспитах осіб, які мають певні захворювання та/або патологічні стани, інвалідність» від 29 серпня 2016 р. № 1027/900 було внесено зміни щодо створення особливої (спеціальної) умови для осіб з порушеннями слуху. Як результат, передбачено надання в письмовій (друкованій) формі озвучених текстів до завдань сертифікаційної роботи, необхідних для розуміння мови на слух (аудіювання).

Наразі, у галузі освіти представлений обмежений перелік закладів вищої освіти, у яких особи з порушенням слуху мають можливість здобувати освіту. Аналізуючи цей перелік, можна зробити висновок, що особи з порушенням слуху здобувають освіту переважно на робітничі спеціальності: газозварник, швачка-кравець, штукатур, закрійник.

На думку голови УТОГ І. І. Чепчини «на сьогодні в Україні немає умов для інклюзивної освіти осіб зі значною втратою слуху. Такі умови за певних обставин можуть бути створені переважно для дітей які мають залишки слуху. Відсутність достатньої кількості кваліфікованих сурдопедагогів і помічників вчителя зі знанням жестової мови і психології осіб з порушеннями слуху, належне технічне забезпечення навчального процесу з акцентом на наочність, допомога психолога – все це залишається нереалізованим для переважної більшості навчальних закладів».

Отже, одними з основних недоліків інклюзивної освіти в Україні є недостатня психологічна готовність учнів та педагогів до спільного навчання із особами з інвалідністю; недостатнє матеріально-технічне та кадрове забезпечення. Загальна кількість осіб з інвалідністю, у тому числі з порушеннями слуху, свідчить про факт здобуття освіти здебільшого в інтернатних закладах, ніж у школах з інклюзивним навчанням.

Освіта для дітей з інвалідністю є найважливішим засобом розвитку, соціального захисту і реабілітації, реальним шансом їх подальшого самостійного і незалежного від навколишніх людей та обставин життя існування. Це надзвичайно актуальне питання, адже кількість дітей з особливими освітніми потребами щороку збільшується, і такі діти можуть отримувати освіту нарівні з іншими в освітньому середовищі закладів освіти. Слід зауважити, що питання інклюзивної освіти знаходиться під особливою увагою з боку Міністерства освіти і науки й Уповноваженого з прав людини, зокрема усунуто дискримінаційні умови для проходження процедури зовнішнього незалежного оцінювання для осіб з порушенням слуху. До того ж, з метою забезпечення додержання та реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю в українському законодавстві введені поняття інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє се-

редовище. Проте, водночас, осмислення реалій вітчизняної інклюзії дає змогу зробити висновок, що, незважаючи на певні кроки у сфері законодавчого забезпечення доступу осіб з інвалідністю до освіти на рівні з іншими, практична площина цього питання реалізується вкрай повільно й потребує тісної координації всіх зацікавлених сторін. Побудова ефективної системи інклюзивної освіти в Україні можлива на основі взаємодії різних факторів, насамперед посилення фінансування освіти, поліпшення методичного та кадрового забезпечення інклюзивної освіти.

УДК 342.843.1:352(477.73-21)(043.2)

Кобак М. В.,
начальник відділу Миколаївського
окружного адміністративного суду,
старший викладач кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОГЛЯД ПРАКТИКИ РОЗГЛЯДУ ДЕЯКИХ СПРАВ ЩОДО ВИСУВАННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЇ КАНДИДАТІВ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ 25 ЖОВТНЯ 2020 РОКУ В м. МИКОЛАЄВІ ТА МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

25 жовтня 2020 року громадяни України будуть обирати депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Чергові вибори призначені постановою Верховної Ради України від 15.07.2020 № 795-ІХ «Про призначення чергових місцевих виборів у 2020 році».

Загальновідомо, що виборчі права закріплені та гарантовані Конституцією України (ст.ст. 38, 69–71). Підготовка та проведення виборів урегульовані Виборчим кодексом України (далі – **ВК України**). Єдині суди в країні, юрисдикція яких поширюється на спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, це адміністративні суди.

Одним з етапів виборчого процесу є висування та реєстрація кандидатів. Саме на цьому етапі у м. Миколаєві та Миколаївській області почались виборчі спори, які розглядав Миколаївський окружний адміністративний суд (далі – **МОАС**, суд). Апеляційною інстанцією за усіма вказаними нижче справами виступав П'ятий апеляційний адміністративний суд.

Розглянемо деякі спори.

І. Якщо права виборця не порушені, то він не має права вимагати скасування рішення виборчої комісії про реєстрацію кандидата на посаду міського голови.

Суд зважав на такі міркування. Виборець може оскаржити рішення виборчої комісії, якщо таке рішення безпосередньо порушує його виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі, що закріплено ч. 2 ст. 273 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ).

Під виборчими правами та інтересами виборця щодо участі у виборчому процесі особисто необхідно розуміти не тільки право голосу на відповідних виборах, а й участь у роботі виборчих комісій як членів цих комісій, у проведенні передвиборної агітації, здійсненні спостереження за виборами та інших заходах у порядку, визначеному законами України.

Отже, під час вирішення виборчих спорів судам необхідно перевіряти не лише правомірність оскаржуваних рішень виборчої комісії, а й встановлювати наявність порушення ними виборчих прав конкретного виборця чи його інтересу щодо участі у відповідному виборчому процесі.

У цьому випадку, позивач є лише виборцем, а тому відповідно до ч. 2 ст. 273 КАС України, у нього відсутнє право вимоги до виборчої комісії про скасування реєстрації кандидата на посаду міського голови. Така реєстрація жодним чином не може порушувати право виборця-позивача на участь у виборчому процесі. Відсутність порушення безпосереднього права позивача є підставою для відмови в задоволенні позовної заяви.

Апеляційна інстанція повністю підтримала позицію судді першої інстанції з цього приводу.

II. Опублікування постанови виборчої комісії на офіційному сайті не є моментом відліку строку для звернення до суду для її оскарження. Таким моментом є лише дата прийняття постанови.

28.09.2020 кандидат на посаду міського голови подав позов про оскарження постанови виборчої комісії від 21.09.2020 про реєстрацію іншого кандидата на цю посаду.

Частиною 6 ст. 273 КАСУ встановлено 5-денний строк з дня прийняття рішення виборчою комісією для його оскарження. Позивач вважає, що початок перебігу строку для оскарження – це дата опублікування оскаржуваної постанови на офіційному сайті 23.09.2020. Суд не розділив думку позивача з цього приводу та залишив позов без розгляду.

III. Порушення балансу між особами жіночої та чоловічої статі в єдиному виборчому списку, яке не призвело до порушення гендерної квоти, не може стати підставою для відмови у реєстрації кандидатів у депутати обласної ради від політичної партії.

Порядок висування кандидатів у депутати обласної ради встановлено ст.ст. 218–219 ВК України. Однією з вимог вказаного порядку є те, що під час формування єдиного та територіальних виборчих списків організація партії повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі). У разі формування організацією партії єдиного та територіальних виборчих списків з кількістю кандидатів у депутати, яка не є кратною п'яти, до останніх у списку кандидатів (від 1 до 4) застосовується вимога щодо почергового включення кандидатів різної статі до списку (ч. 9 ст. 219 ВК України).

Постановою Центральної виборчої комісії від 11 вересня 2020 р. № 249 затверджені роз'яснення щодо застосування окремих положень Виборчого кодексу України стосовно висування кандидатів на місцевих виборах, в яких зазначено, що ч. 9 ст. 219 ВК України обумовлює необхідність забезпечення присутності визначеної кількості осіб різної статі як у єдиному, так і в територіальних виборчих списках.

Тобто, у кожній п'ятірці виборчого списку має бути щонайменше двоє кандидатів кожної статі – гендерний мінімум для жінок і чоловіків становить 40 %.

У справі, що розглядається, перші дві п'ятірки єдиного виборчого списку кандидатів у депутати обласної ради складають 9 чоловіків і 1 жінка.

Але вказане не призвело до порушення гендерної квоти, оскільки був забезпечений баланс жінок та чоловіків в процесі прийняття єдиного та територіального виборчого виборчих списків: чоловіків – 24 особи, жінок – 16 осіб, що, відповідно, складає 60 % на 40 %.

Отже, гендерний мінімум для жінок та чоловіків, передбачений ВК України, дотримано.

На думку суду першої інстанції, яку підтримала і апеляційна інстанція, формальне порушення у єдиному виборчому списку розподілу по п'ятірках жінок та чоловік з розрахунку два на три не може привести до порушення фундаментального права, визначеного Конституцією, права бути обраним.

IV. Рішення виборчої комісії про скасування реєстрації кандидата повинно бути прийняте у формі постанови, а не протокольно.

Виборча комісія повинна прийняти рішення про скасування реєстрації кандидата у разі порушення порядку висування кандидатів у депутати (коли кандидат є членом однієї партії, відповідно він не може бути кандидатом від іншої партії). Однак, рішення про скасування реєстрації кандидата в депутати з вказаної підстави виборча комісія прийняла у формі протокольного рішення, а не постанови, що суперечить

чить чинному виборчому законодавстві. Отже, суд скасував правильне по суті, але неправильне за формою рішення виборчої комісії. Кандидат в депутати, який виявив зазначене порушення виборчого законодавства іншим кандидатом, не позбавлений права ще раз звернутись до виборчої комісії за розглядом скасування його реєстрації.

Узагальнюючи викладене, варто зазначити, що адміністративні суди захищають виборчі права громадян. Справи щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, відносяться до категорії термінових адміністративних справ. Вони розглядаються судами з встановленими КАСУ особливостями щодо: повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду (усіма можливими технічними засобами зв'язку); подання заяв по суті справи (електронною поштою або в залі судового засідання); обчислення процесуальних строків днями і годинами та відсутність можливості поновлення процесуальних строків; проголошення та вручення судових рішень; скорочених строків на апеляційне оскарження та відсутність касаційного оскарження (ст.ст. 268–272 КАСУ).

На етапі висування та реєстрації кандидатів на чергові місцеві вибори, призначені на 25 жовтня 2020 року, до суду надійшло 28 позовів. 8 з них оскаржено до апеляційної інстанції, лише 2 скасовано, що складає 25 % від оскаржених та 7 % від розглянутих виборчих справ.

Ця статистика свідчить про високу якість судових рішень суддів МОАС та довіру населення до їх рішень.

УДК 34:378

Коваль А. А.,
доцент кафедри конституційного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Сучасний світ характеризується бурхливою глобалізацією, стрімким розвитком науки й техніки, удосконаленням технологій. Проте, на жаль, означені процеси мають і зворотній бік – ріст злочинності, поширення тероризму, торгівля людьми й наркотиками, і нарешті – світова пандемія. У зв'язку з цим перед державою і суспільством постає питання: як в таких умовах забезпечити не лише гідне існування людини, захист її прав і свобод, охорону здоров'я, а й підготувати фахівців, здатних прийняти ці виклики? Важливе значення у виконанні цього завдання має якісна освіта юристів.

В умовах пандемії оптимальним рішенням щодо надання освітніх послуг є дистанційне навчання. Як свідчать дослідження, дистанційна освіта існує в усьому світі та займає своє соціально-значуще місце в освітній сфері. У кінці 1997 р. в 107 країнах діяло близько 1000 навчальних закладів дистанційного типу. Кількість тих, хто здобув вищу освіту в системі дистанційної освіти, в 1997 р. становила близько 50 млн чоловік, у 2000 р. – 90 млн, за прогнозами у 2023 р. становитиме 120 млн чоловік. Дійсно, розвиток ІТ та мережі Інтернет дозволяють отримувати знання, знаходячись у будь-якій точці світу. Ці надбання стирають кордони між країнами та надають можливість навчатися навіть тоді, коли людина обмежена простором і часом. Основна перевага дистанційного навчання – це «навчатися у своєму темпі за своєю індивідуальною програмою».

Проте, варто звернути увагу на те, що в звичайних умовах дистанційне навчання – це свідомий вибір студента, а в умовах карантину – об'єктивна необхідність, і, ймовірно, єдиний спосіб отримати освіту. Складність підготовки юристів в цих умовах очевидна. Якщо говорити про студентів таких спеціальностей, наприклад, як «історія», «філологія», «соціологія», то їх діяльність полягає здебільшого у роботі з джерелами, у створенні різного роду письмових творів, досліджень. Для юриста важливо теорію поєднувати з практикою, вміти комунікувати, аргументувати свою думку, володіти прийомами риторики. Тому важливо при їх підготовці застосовувати різноманітні форми навчання, педагогічні технології, не нехтувати залученням практиків, навіть дистанційно.

Варто підкреслити, що при якісному дистанційному навчанні викладача не замінюють комп'ютерами і новими інформаційними технологіями, а лише змінюють його роль. Виникає необхідність не просто провести лекцію, або групове заняття, а й приділити окрему увагу тим студентам, хто цього потребує, розробити індивідуальні завдання з урахуванням рівня підготовки студентів. Це потребує значно більшого часу, що повинно знаходити своє відображення у навчальному навантаженні викладача.

Проведене дослідження специфіки дистанційного навчання в умовах карантину на прикладі ЗВО, що здійснюють підготовку у Миколаївському регіоні, дозволило виявити проблеми, які супроводжують цей процес. Найбільш вагомими є такі:

1. Обмежений доступ до дистанційного навчання значної кількості студентів через проживання у сільській місцевості, де «слабкий» Інтернет.

2. Низька цифрова грамотність викладачів, особливо старшого віку. Несприйняття необхідності зміни стилю й способу викладання, опосередкованості спілкування комп'ютером.

3. Низька культура онлайн спілкування з боку студентів (використання ними неофіційних «ніків», картинок на «аватарці», турбування викладачів у нічний час тощо).

4. Перезавантаженість викладачів індивідуальною роботою зі студентами та перевітками виконаних індивідуальних завдань.

5. Відсутність єдиного системного підходу університету до здійснення дистанційного навчання. Хоча створено різні платформи, проведено вебінари, але немає структурованості, одноманітності, професійності у цій діяльності.

Вирішенню цих проблем, на нашу думку, сприятиме комплекс таких заходів: 1. Прийняття науково обґрунтованої та чіткої стратегії дистанційної освіти в Україні, зокрема юридичної. Створення програм загальнодержавного та регіонального рівнів. 2. Створення важелів мотивації викладачів (тьюторів) до якісного дистанційного та індивідуального навчання. 3. Розробка та впровадження засобів інтерактивного представлення матеріалу для візуального сприйняття. 4. Розширення впровадження платформи навчання з різноманітними функціями й можливостями інтерактивного навчання (наприклад, Moodle). 5. Розроблення ЗВО програм з навчання викладачів теорії і практиці дистанційного навчання, запрошення фахівців, які будуть системно та комплексно навчати, з практичними заняттями цифровій грамотності, новітнім технологіям. Запровадження в навчальних закладах єдиного підходу до дистанційного навчання. Проведення курсів цифрової грамотності та культури он-лайн спілкування для студентів. 6. Поєднання найрізноманітніших форм проведення занять.

Варто погодитися з фахівцями у цій сфері в тому, що лише наявність ресурсів (комп'ютери, Інтернет, навчальні електронні ресурси) сама собою не вирішує проблеми. Важливу роль у якійсній освіті юристів відіграє також розробка відповідних методик дистанційного навчання і підготовка фахівців, які зможуть це робити на високому професійному рівні.

Коновалов В. В.,
старший викладач кафедри історії
та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПРО УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА В ОГЛЯДІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

Однією із самих перших невідкладних дій, які проводяться у зв'язку з дорожньо-транспортною пригородою, є огляд місця події, яка часто передує факту відкриття кримінального провадження. Це обумовлюється специфікою вказаної категорії правопорушень. Особи, що проводять розслідування за цим провадженням повинні добре усвідомлювати, що належно проведений огляд місця дорожньо-транспортної пригоди – запорука встановлення істини в події.

Невід'ємною складовою таких оглядів є використання спеціалістів у галузях знань, які безпосередньо пов'язані з дослідженням об'єктів дорожньо-транспортних пригод, мають вміння і навички використання новітніх досягнень науки і техніки в розслідуванні даних категорій подій.

Одним із перспективних і ефективних для подальшого розслідування напрямів використання спеціальних знань в процесі огляду ДТП є залучення відповідних спеціалістів самими учасниками ДТП. Це є також запорукою об'єктивності і фаховості проведення такого огляду, засобом забезпечення прав і інтересів учасників дорожньо-транспортної пригоди.

Встановлення винних у ДТП осіб покладається на правоохоронні та судові органи. Кримінальні провадження цієї категорії вважаються одними із найскладніших. Складність розслідувань ДТП, порівняно з іншими видами кримінальних правопорушень, полягає, зокрема, в наступному. По-перше, дорожньо-транспортні пригоди, в тому числі і ті, що визнаються злочинами, вчиняються в більшості з необережної форми вини, інколи змішаної, коли до діяння винна особа ставиться умисно, а до настання наслідків тільки необережно. По-друге, наслідки ДТП, як правило, є результатом дії декількох причин. Встановлення цих причин, визначення домінуючої з них і значення інших на кінцевий результат – задача для розслідування не з простих. По-третє, сама дорожньо-транспортна пригода є наслідком взаємодії багатьох факторів, які можна поділити на дві групи – об'єктивного і суб'єктивного характеру. До першої відносяться, зокрема: дорожня обстановка ДТП (інтенсивність руху, кількість полос руху, наявність світлофорів тощо); стан дорожнього покриття (наявність дорожньої розмітки, вибоїн); кліматич-

ні умови (туман, ожеледиця); стан транспортного засобу та інші. Друга група характеризується індивідуальними якостями учасників ДТП (як водіїв, так і пішоходів): наявність чи відсутність алкогольного сп'яніння; хворобливі стани; можливості людини адекватно реагувати на виникнення небезпечних ситуацій тощо. Всі фактори, які можуть мати зв'язок з дорожньо-транспортними пригодами неможливо перерахувати не тільки взагалі, а і відносно конкретно визначеної пригоди.

Встановлення обставин, які мають значення для вирішення питання про ступінь винуватості учасників ДТП залежать від професійних здібностей осіб, що проводять розслідування. Не тільки розслідування, а й огляд місця дорожньо-транспортної пригоди повинні здійснювати співробітники правоохоронних органів, які мають спеціальну підготовку. На жаль, огляди ДТП де є постраждалі особи часто проводять не слідчо-оперативні групи підрозділів національної поліції, які спеціалізуються на розслідуванні таких правопорушень, а ті, що знаходяться на чергуванні, а огляди ДТП без постраждалих осіб – патрульні наряди національної поліції, які мають досить поверхові знання в дослідженні механізму ДТП. Огляд ДТП співробітниками правоохоронних органів, які не мають спеціальної підготовки щодо огляду таких подій, часто призводить до того, що залишаються не встановленими важливі обставини події, не з'ясовуються факти, що мають суттєве, а інколи і вирішальне значення для пізнання сутності події і, як наслідок, визначення ролі кожного з учасників ДТП.

Безперечно, успішне розслідування злочинів зазначеної категорії багато в чому залежить від якості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування, основним з яких є огляд місця ДТП. Недоліки при огляді місць подій призводять до непоправної втрати доказів. Через це слідство затягується, проблематичним стає прийняття законних рішень цієї категорії справ. Виконання завдань кримінального провадження можливе тільки за умови, що воно буде здійснюватись спеціалістами, які мають належний рівень професійної підготовки і, зокрема, відповідні знання у розумінні певних закономірностей в розвитку механізму ДТП.

Розкриття і розслідування злочину неможливе без використання спеціальних наукових знань. Спеціальні знання в кримінально-процесуальному значенні – це знання в науці, техніці, які застосовуються для отримання доказової інформації спеціально підготовленими особами і повинні інтерпретуватись як такі, що не відносяться до юридичних.

Огляд дорожньо-транспортної пригоди характеризується рядом ознак, що виокремлюють цю слідчу (розшукову) дію серед інших. Вони полягають в тому, що передбачають необхідність застосування широкого

кола наукових знань в різних галузях науки і техніки (переважно в галузі автотехніки, трасології та криміналістики, а, отже, залучення відповідних спеціалістів. Зокрема, це криміналістичні знання щодо фото чи відео фіксації місця події за правилами судової фотографії; відшукування слідів з використанням криміналістичної техніки (слідів транспортних засобів, взуття, рук, мікрооб'єктів) їх закріплення та вилучення; знання в галузі устрою та експлуатації транспортних засобів; знання в галузі медицини щодо механізму виникнення ушкоджень на тілі людини тощо.

У літературі уже висловлювались думки про те, що логічним є забезпечити на законодавчому рівні учасникам ДТП можливість самостійно залучати для участі в огляді місця події незалежних спеціалістів, які, по-перше, володіють високими професійними знаннями для якісного вирішення задач таких оглядів, по-друге, не мають корпоративних інтересів з правоохоронними, судовими органами, іншими владними структурами для запобігання виникнення корупційних ризиків при кримінальному провадженні, судовому розгляді чи будь-якого адміністративного впливу. Особливої актуальності така «можливість» набувається, якщо одним із учасників ДТП є представник таких структур або їх родичем чи близькою їм особою. Запровадження інституту використання в кримінальних провадженнях приватних спеціалістів уже обумовлено тими змінами, які відбуваються в суспільстві. Так законодавче регулювання отримав інститут приватних виконавців судових рішень. На державному рівні запроваджується інститут сімейних лікарів. Забезпечених людей уже сьогодні обслуговують так звані «сімейні» адвокати, нотаріуси. Створення альтернативи державним структурам на використання наукових знань в процесі розслідування дорожньо-транспортних пригод буде сприяти об'єктивному, неупередженому встановленню істини при відправленні правосуддя. Правоохоронні органи, якщо вони дійсно зацікавлені у встановленню істини по справі, можуть отримати від таких залучень спеціалістів за ініціативою учасників події важливу інформацію щодо окремих обставин ДТП. У ході огляду такі спеціалісти можуть звертати увагу на обставини, які мають важливе значення для справи, але на які не звернули увагу особи, що проводять огляд. В таких випадках спеціаліст може робити зауваження по ходу огляду, уточнювати окремі деталі огляду. Як представники учасників дорожньо-транспортної пригоди, такі спеціалісти можуть особисто переконатись в об'єктивності зафіксованих даних і ускладнити окремим недобросовісним учасникам події в подальшому оспорювати правильність занесених в протокол відомостей.

Лагода К. О.,
канд. юрид. наук, суддя Центрального
районного суду м. Миколаєва,
ст. викладач кафедри цивільного
та кримінального права і процесу,
Тунтула О. С.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та
кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ДОКТРИНА «ПЛОДІВ ОТРУЙНОГО ДЕРЕВА» В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Доктрина «плодів отруйного дерева» (**Fruit of the Poisonous Tree**) з'явилась на початку ХХ ст. в США та є такою, що розширює право виключення (заборона органам влади використовувати докази, зібрані в порушення Конституції США), за яким доказ є недопустимим, якщо він був отриманий завдяки доказам, здобутим незаконним шляхом. Уперше застосування доктрини, згідно з якою, якщо доказове «дерево» є отруйним, то те ж саме стосується і її «плода», відбулося в 1920 р. у рішенні Сільверторн Ламбер Ко. проти Сполучених Штатів – коли у справі про ухилення від податків суд визнав неприпустимим використати докази із незаконно вилучених податкових книг. А вже фраза «Плід отруйного дерева» була вперше використана суддею Феліксом Франкфуртером у рішенні Нардон проти Сполучених Штатів у 1939 р.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїй практиці також сприйняв цю доктрину та використав її положення справах «Гефген проти Німеччини», «Тейксейра де Кастро проти Португалії», «Шабельник проти України» «Балицький проти України», «Нечипорук і Йонкало проти України», «Яременко проти України». Згідно з зазначеною практикою, якщо джерело доказів є неналежним, то всі докази, отримані з його допомогою, будуть такими ж («Гефген проти Німеччини»). Недопустимими є докази, здобуті із суттєвим порушенням прав та свобод людини. При цьому суд наголошує, що при оцінці допустимості доказів слід розглядати весь ланцюжок доказів, оскільки, якщо допустимість доказів розглядати обособлено, то може скластись хибне бачення їх допустимості.

У рішенні по справі «Нечипорук і Йонкало проти України» ЄСПЛ зазначив, що *докази, отримані в кримінальному провадженні з порушенням встановленого порядку, призводять до його несправедливості в цілому, незалежно від доказової сили таких доказів і від того, чи мало їх використання вирішальне значення для засудження обвинуваченого судом.*

У рішеннях у справах «Балицький проти України», «Тейксейра де Кастро проти Португалії», «Шабельник проти України» ЄСПЛ застосував різновид доктрини «плодів отруйного дерева», яка полягає в тому, що *визнаються недопустимими не лише докази, безпосередньо отримані з порушеннями, а також докази, яких не були б отримано, якби не було отримано перших.* Таким чином, допустимі самі по собі докази, отримані за допомогою відомостей, джерелом яких є недопустимі докази, стають недопустимими.

На відміну від США, доктрина хоча і визнається європейськими судами, у тому числі і ЄСПЛ, проте, не так безапеляційно, як в країнах англо-саксонської правової системи. Зокрема, в Німеччині суди схильні визнавати докази, отримані в результаті незаконного обшуку, а також докази, отримані в результаті розслідування, заснованого на доказах, отриманих незаконним шляхом. ЄСПЛ виходить з того, що при недопустимості одного доказу в єдиному ланцюжку суд повинен вирішити питання про справедливість судового розгляду в цілому. *Тобто якщо процес по даній справі в цілому і загалом справедливий, то й отримані у незаконний спосіб докази можуть бути прийнятними (рішення ЄСПЛ у справі «Хан проти Сполученого Королівства», «Schenk v. Switzerland»).*

В Україні вищезазначена доктрина має своє правове втілення в положеннях ч. 1 ст. 87 КПК України, згідно якої недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті з істотним порушенням прав та свобод людини.

Не залишився осторонь і Верховний суд – так він застосував доктрину «плодів отруйного дерева» у Постанові Великої Палати Верховного суду від 13.11.2019 (справа № 1-07/07) – тут за критерій віднесення доказів до «плодів отруйного дерева» береться наявність достатніх даних вважати, що відповідні відомості не були б отримані за відсутності інформації, отриманої незаконним шляхом. У Постанові від 30.0.2019 (справа № 455/2/12) Верховний суд визнав, що якщо джерело доказів є неналежним, то всі докази, отримані з його допомогою, будуть такими ж.

Проте не у всіх випадках Верховний суд застосовує зазначену доктрину. Так, у справі № 153/109/17 суд, навпаки, зазначив, що посилання сторони захисту на рішення ЄСПЛ є неприйнятими у вказаному кримінальному провадженні, оскільки *ті докази, які сторона захисту просить визнати недопустимими, було отримано на підставі Кримінального процесуального кодексу, не викликають у колегії суддів сумнівів*. До того ж доводи, зазначені в касаційній скарзі захисника, не можуть вважатися належним чином обґрунтованими, оскільки захисник, вказуючи на «плоди отруйного дерева», не зазначає, як *недопустимість перелічених ним доказів вплинули чи могли вплинути на недопустимість інших доказів у цьому кримінальному провадженні*. Позиція Верховного суду в цьому питанні досить чітка – для визнання якогось доказу недопустимим за теорією «плодів отруйного дерева» суд в своєму рішенні має чітко мотивувати, який зв'язок між незаконно отриманим доказом та подальшими доказами, отриманими вже з дотриманням кримінальних процесуальних норм, чи можливе було б отримання доказів, якби не було порушено закон при отримання першого в ланцюжку доказу.

УДК 342.72/73:(614.25+179.7)

Мамчур Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та
кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ТАТУЮВАННЯ DNR (НЕ РЕАНІМУВАТИ) НА ТІЛІ ПАЦІЄНТА: ЧИ СЛІД ЛІКАРЕВІ ВВАЖАТИ ЙОГО ПОПЕРЕДНІМ РОЗПОРЯДЖЕННЯМ?

*«– А на документе печать должна быть.
Есть у вас печать на хвосте? Нету!»*

Початково в медичній практиці СЛР (серцево-легенева реанімація) застосовувалася при зупинці серця пацієнта при загальних операціях, але згодом поширилася на відділення інтенсивної терапії, інші відділення, і навіть вийшла за межі лікарень. Основна медична проблема, що відзначалася ще починаючи з 70-х рр. минулого століття, полягала в тому, що неврологічний статус пацієнта відновлювався лише трохи більше як в половині випадків, тоді як інші страждали від зниження якості життя завдяки набутому неврологічному діагнозу або від ускладнень від проведеного СЛР.

Розвиток юридичної техніки і концептуальних підходів до регламентації прав пацієнта в розвинених державах з високим рівнем надання доклінічної і клінічної медичної допомоги (США, країни Європи) спричинив появу і обґрунтування права на відмову від медичного втручання, як елемента права на надання добровільної і поінформованої згоди на медичне втручання. Було визнане також право на попереднє розпорядження стосовно відмови від небажаного лікування. Так, наприклад, відповідно до рекомендацій АМА (Американської лікарської асоціації), визнаються такі запити в ході відмови від небажаного лікування, як DNR (не реанімувати), DNI (не інтубувати), DND (не застосовувати дефібрилятор), DNLH (не залишати вдома), DNT (не перевозити), FCCO (лише догляд і комфорт), NVS (не оглядати), NFT (не ставити шлунковий зонд).

Суть запиту DNR зводиться до захисту пацієнта від агресивних спроб реанімації, коли смерть очікувана і неминуча. Пацієнт залишає за собою право передумати і згодом погодитися на медичне втручання.

Для того, щоб відповідні маніпуляції не застосовувалися, у США волевиявлення пацієнта повинне бути абсолютно чітким і однозначним, висловленим у юридично чинному документі, як то: засвідчене нотаріусом попереднє розпорядження, заповнення спеціальної форми при поступленні в лікарський заклад, носіння спеціального браслета або кулона з можливістю ідентифікації. Подібна практика існує і у Європі.

Одночасно, у США обговорюється можливість існування права створити такий запит і у лікаря, навіть всупереч вимогам самого пацієнта, членів його родини або інших компетентних осіб. Так, у справі «Катерина Ф. Гилганн проти Центрального госпіталю Массачусетса» (1995) лікар і госпіталь зупинили життєпідтримуючу терапію і видали DNR запит, незважаючи на попередні вимоги пацієнтки і її родичів, коли переконалися, що подальше лікування буде малоефективним.

Бачимо, що в сучасному суспільстві, де домінантою є повага до волевиявлення особи, в більшості випадків забезпечується виконання волі пацієнта, спрямованої на відмову від реанімаційних заходів, якщо така відмова є правильно юридично оформлена. У ситуації коли реанімаційні заходи з високою вірогідністю призведуть до безрезультатного або неефективного лікування і невиправданого «штучного» (з допомогою технологій) подовження життя людини, медичний заклад теж має право прийняти колегіальне рішення припинити реанімацію.

Тим часом, у певних соціальних групах (насамперед, це люди екстремальних професій – пожежники, військові, спортсмени, моряки тощо) популярності набула практика виконання т.зв. «медичних татувань» на передпліччі або іншій значимій частині тіла, що містили інформацію

про групу крові, резус-фактор, інші біологічні особливості організму, і спрощували надання медичної допомоги у надзвичайних ситуаціях чи при критичних станах такої особи. Ці татуювання у більшості випадків виконувалися лаконічно і не виконували декоративної функції, а дозволяли сповістити медичний персонал у ситуації, коли пацієнт непридатний, та виграти час, нівелюючи потребу пошуку відповідних документальних підтверджень.

Нарешті, в якості татуювань все частіше стали наносити і бажані медичні запити (повним текстом або у вигляді абрєвіатури) із наведеного вище списку, що зробило такі запити добре впізнаваними лікарями при наданні невідкладної або екстреної медичної допомоги, і у деяких країнах наявність відповідного татуювання розцінюється однозначно як попереднє розпорядження пацієнта, що має юридичну силу і яке повинне виконуватися медичним персоналом.

Основна проблема нанесеного у вигляді татуювання медичного запиту (DNR) полягає в тому, що негайна відмова пацієнта від свого бажання стає неможливою, і тому в умовах, коли пацієнт знаходиться в критичному стані, або без свідомості, або в стресових умовах, стає складно з'ясувати його справжні наміри у момент, коли медичне втручання є необхідним. Виникає дилема, чи має право лікар відмовитися від проведення реанімаційних заходів, якщо пацієнт має татуювання DNR?

Ст. 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 № 2801-ХІІ визначає, що необхідність згоди пацієнта може бути знехтувана, якщо наявні ознаки прямої загрози життю пацієнта за умови неможливості отримання з об'єктивних причин згоди на таке втручання від самого пацієнта чи його законних представників. Інакше кажучи, реанімаційні заходи можуть бути проведені в критичних ситуаціях без жодної спроби отримати згоду.

У реальному житті це може означати наявність документованого (раніше) попереднього розпорядження із запитом DNR і, одночасно, життєвих показів для негайної реанімації. Чим свіжіше буде попереднє розпорядження, тим проблемнішою ситуація. Якщо пацієнт виживе, він зможе подати на лікаря до суду; якщо не виживе, до суду зможуть подати незадоволені родичі (це, власне кажучи, демонструють справи з практики ЄСПЛ). У всіх інших випадках отримання згоди передбачає заповнення відповідного документа, форма якого визначена у законодавстві.

Тим часом, у випадку відмови пацієнта від медичного втручання лікар має право взяти від нього письмове підтвердження, а при неможливості його одержання – засвідчити відмову відповідним актом у присутності свідків (стаття 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 № 2801-ХІІ). Проте, в якій формі задокументувати відмову від медичного втручання, – не передбачено.

Більше того, єдиної системи обліку і зберігання розпоряджень пацієнтів стосовно допустимості медичного втручання та застосування сучасних медичних технологій (щось на зразок єдиного державного реєстру) в Україні досі не існує і мова про її створення на даному етапі не ведеться. Це означає, що на відміну від США, де відповідний реєстр є і він доступний для працівників закладів з надання медичної допомоги, поліції, рятувальників тощо, в Україні в разі потреби лікуючий лікар не в змозі буде невідкладно з'ясувати, чи існує заздалегідь зроблене відповідне розпорядження пацієнта і в чому воно полягає; а отже, навіть зроблене заздалегідь розпорядження буде ігноруватися (бо про його існування на момент надання медичної допомоги не буде відомо) в екстрених випадках, якщо сам хворий знаходиться в такому стані, що не зможе повідомити про це лікаря.

Медична допомога в Україні, надавана в закладах охорони здоров'я (ЗОЗ) та лікарями – ФОП, повинна відповідати єдиним стандартам, якими є клінічні протоколи – уніфіковані документи, які визначають вимоги до діагностичних, лікувальних, профілактичних та реабілітаційних методів надання медичної допомоги та їх послідовність. Зараз співіснують як уніфіковані клінічні протоколи (щоправда, не для всіх хвороб), так і дозволені для використання нові (міжнародні) клінічні протоколи, схвалені МОЗ (як мовою оригіналу, так і перекладені). Відповідно до *інструкції-роз'яснення щодо впровадження нових клінічних протоколів*, затверджені МОЗ України уніфіковані клінічні протоколи не втрачають своєї чинності. Новий клінічний протокол, що затверджений внутрішнім наказом ЗОЗ, може застосовуватися лише в цьому закладі, і лише за умов наявності інформованої згоди пацієнта.

Уніфіковані клінічні протоколи залишаються обов'язковими до виконання, у випадках, якщо ЗОЗ не затверджують нові клінічні протоколи, або пацієнт не надав інформовану згоду.

За Новим клінічним протоколом «Екстрена медична допомога: догоспітальний етап», документами, що посвідчують згоду пацієнта, визнаються: дійсне розпорядження про відмову від реанімації «не реанімувати» (форма, картка, браслет) або інше медичне розпорядження (наприклад, розпорядження лікаря/медичне розпорядження про реанімаційні заходи). Пацієнт має мати при собі один з наведених документів або валідний альтернативний (наприклад, ідентифікаційний браслет, на якому вказано бажання пацієнта). Кожен з наведених вище документів є дійсним за умов виконання усіх критеріїв: а) має відповідний до закону колір та структуру; б) є неушкодженим: відсутні порізи, надрипи або сліди відновлення; в) вказано ім'я пацієнта та лікаря. За наявності сумнівів валідності документа/інструменту, найкращим буде

проведення реанімаційних процедур допоки не буде отримано інформацію, яка визначатиме подальший хід надання допомоги. Якщо у пацієнта є дійсний один з наведених документів – це буде вважатись критерієм виключення в даній інструкції надання допомоги пацієнту.

Бачимо, отже, що навіть у перекладених (принаймні, у схваленому МОЗ варіанті перекладу) іноземних протоколах татуювання DNR (чи аналогічне) не може розцінюватися як документ (бракує ідентифікації лікаря, а ідентифікація пацієнта хоч і виконується, але не є формально-юридична), тобто сьогодні зарано говорити про юридичну дійсність татуювання для лікаря. Тим більше, татуювання не розглядається як юридично зобов'язуюче відповідно до уніфікованих протоколів.

УДК 342.7

Озерський І. В.,
д-р юрид. наук, професор, радник юстиції,
професор кафедри цивільного та
кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАПИТАНЬ ДО ФАХІВЦЯ-ПСИХОЛОГА У СПРАВАХ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ

Відомо, що вже після припинення спільного проживання колишнє подружжя залишаються у вкрай конфліктних взаєминах між собою. Найбільш прикрою у цьому разі видається ситуація, в якій заручниками дорослих чвар стають діти. З цього моменту, одним із ключових питань, яке необхідно вирішувати батькам при припиненні спільного проживання, залишиться визначення місця проживання дитини. Згідно з ст. 160 СК України, місце проживання малолітньої дитини визначається за згодою батьків, якщо дитина не досягла 10 років. Саме про цей віковий діапазон дітей при визначенні місця їх проживання з урахуванням судом соціально-психологічної оцінки родинних взаємин, піде мова у представленій науковій праці. Нагадаємо, що згідно ч. 8 ст. 7 СК України регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини. Відповідно до ст. 161 СК України, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

На психологічну складову при визначенні місця проживання дитини було звернено увагу в Постанові Верховного Суду від 2 травня 2018 р. у справі № 404/1100/16-ц, щодо визначення місця проживання дитини, де Суд врахував позицію практичного психолога, який тривалий час зустрічався з дитиною, досліджував її психологічний стан, здійснював постійне психологічне обстеження останньої щодо встановлення емоційного контакту до одного з батьків. Психологом було встановлено, що дитина бажає проживати та є емоційно прихильною саме до батька. Між тим, психолог в судовому засіданні зауважила, що всі повинні сприяти також налагодженню стосунків між дитиною та матір'ю, на яку дитина боляче реагує. Адже, як відомо, поняття «розлучення» не збігається з поняттям «визначення місця проживання», оскільки мати дитини в разі визначення місця проживання останньої з батьком не обмежена у своєму праві на спілкування з дитиною, на турботу стосовно неї та участі в її вихованні й може реалізувати свої права шляхом домовленості з батьком дитини щодо встановлення часу спілкування або за рішенням органу опіки й піклування, або за рішенням суду.

Подібну позицію висловлено й у Постанові Верховного Суду від 24.04.2019 року (справа № 520/13963/17, провадження № 61-47945св18), де підкреслено, що майнові можливості кожного із батьків не є визначальними, адже більш вагомим критерієм, обов'язковим для врахування при постановленні рішення – є психологічний зв'язок між дитиною та батьками, тобто психологічні чинники, а не матеріальні. Питання забезпечення інтересів дитини ґрунтується на розумінні, що розлучення батьків для дітей – це завжди тяжке психологічне навантаження. У цьому разі також варто, як приклад, навести й постанову Сумського апеляційного суду, від 1 березня 2019 р., у справі №585/3741/16-ц щодо повернення дитини за постійним місцем проживання, де зазначено, про безпідставність не врахування судом першої інстанції думки дитини, яка висловлена вільно та усвідомлено. На підтвердження вільного волевиявлення дитини було враховано висновок та особисті пояснення практичного психолога, який вказав про те, що в силу свого високого індивідуального розумового розвитку, який сягає набагато вище 7- річного віку, дитина досягла такого рівня зрілості, розвитку, при якому може висловлювати свою думку вільно та усвідомлено.

Отже, зважаючи на означене, варто констатувати, що думка дитини може відображатись у письмових доказах (висновках психологічних досліджень); електронних доказах (відео, аудіо зверненнях до суду, повідомленнях у соціальних мережах, тощо); висновках психологічної експертизи, психологічного обстеження; показаннях дитини. Щодо останнього, то процедурно це реалізується у присутності представників закладів освіти, і звичайно що фахівців психологів (Постанова ВС від 05 вересня 2018 року у справі № 752/22028/16-ц).

Отож, у справі (спорі) про визначення місця проживання дитини, адвокату, представнику чи позивачу, насамперед, рекомендуємо звернутися з проханням до фахівця – юридичного або/чи практичного психолога надати відповіді на наступні запитання:

1. Чи має мати (батько) психологічні ресурси для забезпечення належного виховання своєї малолітньої дитини та чи не перебуває остання (останній) на момент психологічного обстеження в тяжкому депресивному стані, що заважає їй (йому) вибудовувати емоційно правильні стосунки з нею?

2. Чи є з психологічних позицій достатньою самостійною підставою для визначення місця проживання дитини значно більші фінансово-матеріальні можливості одного з батьків у забезпеченні усіх соціально-психологічних потреб дитини?

3. Чи можливо скласти психологічний портрет особистості батька (матері) з наданих документів, повідомлень, аудіо та відео записів та на основі проведеного дослідження спрогнозувати можливість останнього (останньої) забезпечити малолітній дитині належну емоційно-вольову сферу, піклування, взаємопозитивний соціально-психологічний клімат, любов (схожу на материнську), потреби емоційного життя дитини?

4. Чи є у дитини індивідуально-особистісні особливості, що потребують виняткової уваги з боку батьків? І кого саме?

5. Хто з батьків утворює соціально-підтримуюче оточення для дитини та чи існує особливе специфічне ставлення дитини до кожного з батьків?

6. Чи є ознаки, що дозволяють припустити вплив одного з батьків на формування негативної думки про іншого з батьків та який може позначитися на волевиявленні дитини стосовно місця проживання?

7. Чи здатна дитина, враховуючи її вікові особливості та рівень розумового розвитку, свідомо визначитися, з ким із батьків вона бажає проживати та чи здатна самостійно висловлювати свою думку в судовому засіданні?

8. Чи здатна мати (батько) належно сприймати та розуміти характер особистості дитини та її вчинків, іншими словами продіагностувати емоційну тональність материнського ставлення до своєї дитини?

9. Чи здатна мати чи батько до маніпуляцій з оточуючими її близьких людей?

10. Чи здатна бабуся (дідусь) належним чином допомогати у вихованні внука та позитивно впливати на його емоційно-вольовий стан, піклуватися про нього, оскільки відповідно до ст. 257 СК України їм гарантовано право на спілкування та виховання внуків?

Юридичному психологу для оцінки психоемоційного стану дитини рекомендуємо використовувати наступні адекватні ситуації та продуктивні методи і методики: кольоровий тест Люшера; проективний тест

«Томункулус»; проєктивний тест «Два будинки»; тест «Сходинки»; методика «Чоловічки на дереві»; методика «Пошта»; бесіда, візуальна діагностика та спостереження, а також здійснити за їх наявності аналіз наданих відеозаписів; аналіз наданої документації (повідомлення). Водночас, для оцінки психоемоційного стану матері (батька) рекомендуємо використовувати наступні методи та методики: тест «Методика диференційної діагностики депресії за самооцінкою доктора Уільяма Зунге (адаптація Т. І. Балашової) (англ. Zung Self-Rating Depression Scale); тест-опитувальник батьківського ставлення (ОБС) розроблений А. Я. Варгою і В. В. Сталіним; проєктивний тест «Дім-Дерево-Людина»; проєктивний тест «Неіснуюча тварина»; кольоровий тест Люшера; бесіда та спостереження, а також здійснити за їх наявності аналіз наданих відеозаписів, смс-листувань, постів в соціальних мережах тощо; аналіз наданої чи запитаної офіційної документації (повідомлення).

За результатами оцінки дитячо-батьківських відносин може бути виявлено виражене позитивне чи негативне ставлення матері (батька) до дитини. Важливим елементом тут є усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між поведінкою та емоційною взаємодією дорослого і дитини, що дозволяє дитині формувати у внутрішній уяві цілісне сприйняття реальності оточуючого світу та людських взаємин. Ці та інші характеристики взаємодії можуть бути зафіксовані у відносинах батьків з дитиною. Також важливим фактором у взаємодії матері (батька) з дитиною є усвідомлення та відчуття того, що різноманітні способи, якими вона (він) стимулює дитину, впливають на загальний розвиток останньої, призводять у гармонію вербальну та невербальну взаємодію і сприяють її гармонійному розвитку.

Дуже важливою у дитячо-батьківських відносинах є здатність зрозуміти та пояснити душевний стан дитини, виходячи з її зовнішньої поведінки. Адже утримуючи у своїй свідомості образ дитини, який пов'язаний з наявністю у неї почуттів, бажань, намірів, доросла людина може передавати дитині уявлення про себе, а дитина віддзеркалюючи поведінку та реакції дорослого отримує той досвід, який сприяє її усвідомленню власних станів та сприяє становленню особистості та її когнітивному розвитку. Якщо дитина за психологічними параметрами виявиться інтелектуально розвиненою, цікавою, а мати, на відміну від батька, такою, що докладає всіх зусиль для найкращого життя та розвитку свого сина, то це підстава для виснування про проживання матері з дитиною. Як приклад, варто навести Постанову ВС від 06.06.2019 р., у справі № 495/2106/17), де останній погодився з рішенням апеляційного суду, у частині урахування останнім результатів психологічних досліджень та спостережень здійснених під час психокорекційної роботи психолога з дитиною та визначив місце проживання дитини з матір'ю.

Таким чином, враховуючи ці та інші психологічні показники дитини, описані характеристики матері дитини, психолог зможе висувати за доцільне визначення місця проживання сина саме з матір'ю. Батьку дитини може рекомендувати проходження психологічної консультативно-корекційної роботи. Дитини ж, може бути рекомендована відсутність на судових засіданнях та проходження корекційних занять (терапевтичних сеансів) для зняття тривожності та адаптації до нових умов життя через розлучення батьків.

УДК 347.131.2/26«654»

Панченко С. С.,
канд. юрид. наук, в. о. доцента (б.в.з.) кафедри
історії і теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ТИПОВІ УМОВИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ

До звичайних умов договору варто віднести й типові умови договорів певного виду. Вони спеціально розробляються для уніфікації та спрощення договірної практики, якщо вони оприлюднені у встановленому порядку за умови, що в самому договорі є відсилка до цих типових умов. Про це йдеться у ч. 1 ст. 630 ЦК України. Типові умови полегшують укладення та виконання договорів, виступають певним орієнтиром для сторін при визначенні ними своїх взаємовідносин та отримують широке поширення в умовах ринкової економіки. Відповідно до ч. 2 ст. 630 ЦК України, якщо в договорі немає спеціального застереження щодо поширення на сторони дії типових умов, то вони також будуть застосовуватися до відносин сторін, але вже в якості звичаїв ділового обороту, за умови, що вони відповідають вимогам ст. 7 ЦК України. Відповідно, слід погодитись з тим, що типові умови договорів можуть бути застосовані для усунення можливих прогалин у врегулюванні взаємин сторін.

У юридичній літературі вказується про наявність більше ста затверджених типових умов договорів. Слід визнати, що значна їх частина за останні роки була скасована. Проте деякі продовжують свою дію.

Серед ознак типових умов договорів можна виділити такі:

1) вони є уніфікованим взірцем (зразком), що забезпечує однакове оформлення конкретних договірних відносин. При цьому враховуються основні вимоги законодавства щодо його змісту та форми. Отже, їх застосування є зручним для «неюристів»;

2) встановлюються підзаконними актами законодавства. На думку І. І. Зазуляка, в законодавстві існує певна неузгодженість, пов'язана з тим, що згідно з ст. 638 ЦК України істотні умови договору встановлюються законом, але не підзаконними актами. Щодо оспорення такого підходу, зазначимо, що оскільки типові договори є офіційними, тобто вони затверджуються відповідними державними органами в межах їх компетенції, вони не можуть суперечити актам законодавства вищої юридичної сили (тобто законам);

3) містять усі істотні умови відповідних договорів;

4) є результатом постійної цілеспрямованої та системної роботи, виявлення проблемних питань у судовій практиці та договірній правозастосовній діяльності. Ця робота спрямована на усунення неузгодженостей, суперечностей та зловживань щодо форми та змісту договорів.

У юридичній літературі можна побачити побоювання окремих авторів, що практика застосування типових договорів, зокрема визначення ними істотних умов договору, іноді порушує права осіб. Так, В. В. Сергієнко вказує на неврахування інтересів споживачів, (наприклад, при укладанні договорів про надання житлово-комунальних послуг). Автор пояснює це намаганням розробників типових умов насамперед переслідувати галузеві інтереси. На це слід зазначити, що будь-який нормативно-правовий акт підлягає реєстрації у Мін'юсті України, що здійснює перевірку його відповідності Конституції та Законам України. Тому, на нашу думку, таке побоювання є безпідставним.

Отже, типові умови договорів слід віднести до диспозитивних положень, які є звичайними умовами договору. Їх «диспозитивність» можна пояснити не обов'язковим, а рекомендаційним характером.

УДК 342.9.03:347.965.42](043.2)

Ткаля О. В.,

канд. юрид. наук, доцент,
в. о. доцента кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПЕРСПЕКТИВИ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Рухаючись курсом євроінтеграційних процесів, наша держава прагне осучаснити законодавчу базу різних сфер життєдіяльності суспільства задля того, щоб вийти на новий рівень та стати однією з провідних країн світу. Тож в межах виконання спільної програми Європейського

Союзу та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України» було підписано Угоду про співробітництво між Вінницьким окружним адміністративним судом та експертами Ради Європи в квітні 2009 року. В ході цього відбувся запуск пілотного проєкту із застосування медіації при вирішенні адміністративних спорів у суді. Отже, можемо зробити висновок, що ця подія стала тією рушійною силою, яка розпочала процес популяризації медіації на теренах нашої держави. Тож виходячи з цього, є необхідність у визначенні переваг та недоліків інституту медіації, а також значення та перспектив медіації в адміністративному судочинстві.

Досить багато вчених, як вітчизняних, так і зарубіжних, досліджували окремі питання функціонування інституту медіації в адміністративному судочинстві, зокрема, В. Балух, О. Белінська, О. Кармаза, В. Комаров, З. Красіловська, С. Кузьменко, О. Муза, А. Пишна, Ю. Притика, В. Свириденко та інші. Зважаючи на велику теоретичну та практичну зацікавленість, застосування медіації в адміністративному процесі залишається майже недослідженою науковою проблемою.

Перш за все необхідно розтлумачити таку дефініцію, як «медіація». Відповідно до проєкту закону України «Про медіацію», який було внесено 17 грудня 2015 року народними депутатами України, зокрема, А. І. Шкрум, В. Ю. Пташник та іншими, медіація визначається як альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони конфлікту намагаються в рамках структурного процесу за участі медіатора досягти згоди для вирішення спору. Однак, зазначений законопроект не було прийнято в другому читанні. З одного боку медіацію розглядають як певний переговорний процес, що здійснюється за допомогою незалежного нейтрального кваліфікованого посередника – медіатора, який допомагає сторонам спору проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони змогли самотійно обрати той спосіб вирішення суперечки, що відповідатиме інтересам кожної зі сторін спору. З іншого – медіація є структурованою, добровільною та конфіденційною процедурою позасудового врегулювання спору, в якій медіатор допомагає сторонам конфлікту у розумінні їх інтересів та пошуку ефективних шляхів досягнення взаємообумовленого рішення. Отже, виходячи з вищевказаної інформації, можна зробити висновок про те, що у визначенні поняття «медіація» відсутні достатньо великі розбіжності, і цей факт є безумовно позитивним. Однак, питання щодо законодавчого закріплення поняття медіації та порядку її застосування залишається відкритим.

Доречно окреслити сутнісні ознаки позасудового врегулювання спорів. Зокрема це: безпосередній вплив учасників конфлікту на хід його розгляду та вирішення; застосування медіації відбувається лише

за волевиявленням сторін справи; максимальне врахування думок, інтересів та пропозицій обох учасників конфлікту; прийняття виключно взаємовигідного рішення для сторін; збереження в таємниці всіх відомостей, які стали відомі під час процесу позасудового врегулювання спору; медіація направлена на примирення сторін конфлікту та усунення його причин; медіація, в обов'язковому порядку, здійснюється не зацікавленою, нейтральною особою – медіатором; обов'язковість укладання угоди за результатами розгляду спору.

Розглядаючи альтернативний порядок вирішення конфліктних ситуацій безпосередньо в адміністративному процесі, необхідно зауважити, що в Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України) відсутній інститут медіації як частини реалізації адміністративного судочинства. Проте, глава 4 розділу II КАС України, яка має назву «Врегулювання спору за участю судді», передбачає врегулювання конфлікту у формі проведення спільних або закритих нарад учасників спору з суддею. Тобто мова йде про певний аналог альтернативного позасудового врегулювання конфлікту, медіатором в якому виступає суддя – медіатор. Вказане положення є неоднозначним та викликає певні сумніви, оскільки в положеннях статей 184 – 186 КАС України не вказано на те, що суддею – медіатором має бути призначено іншого суддю суду. Виходячи з цього, ми розуміємо, що процесом врегулювання конфлікту займається головуючий суддя по справі, а у випадку колегіального розгляду – суддею, який готував справу до судового розгляду, про що вказано в статті 185 КАС України. На нашу думку, наявне певне порушення принципу неупередженості судді та можливість зловживання процесуальними правами. Як зазначає А. Джеремі, метою медіації є досягнення добровільного та узгодженого результату, а також заборона наявності повноважень у медіатора та нав'язування будь-якого рішення у спорі до виконання сторонами конфлікту. Процес альтернативного вирішення спору має забезпечити конфіденційність, а також надати сторонам самостійності в прийнятті рішення. Тож медіатором має бути незацікавлена, нейтральна сторона, яка лише направляє сторони на досягнення консенсусу та запобігає посиленню конфлікту між ними. Отже, вважаємо, що у позасудовому вирішенні адміністративних спорів має приймати участь не суддя-медіатор, який обізнаний в матеріалах справи та може певною мірою здійснювати тиск на ту чи іншу сторону конфлікту, а особа, яка пройшла навчання медіації та володіє практичним досвідом вирішення спорів таким способом.

Для того щоб інститут медіації почав повною мірою працювати в адміністративному судочинстві, на нашу думку, доречно було б внести зміни до КАС України шляхом додання глави 4¹ розділу II КАС України,

яка мала б назву «Позасудове врегулювання спору» та виключення глави 4 розділу II КАС України «Врегулювання спору за участю судді» або ж прийняттям закону України «Про медіацію», який містив би в собі як загальні положення альтернативного позасудового вирішення спорів, так і стосовно кожної галузі права окремо, наприклад, медіація в адміністративному судочинстві, застосування позасудового врегулювання спору в кримінальному процесі тощо. Також поняття «медіація» можна було б закріпити в статті 4 КАС України. До того ж медіація не може бути застосована у справах, які віднесені до окремого провадження, зокрема, щодо законності постанов та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також Верховної Ради АРК; щодо законності та відповідності нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади, Ради Міністрів АРК, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень правовим актам вищої юридичної сили; щодо справ, в які вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору. Ми вважаємо, що це стане позитивним досвідом як в адміністративному процесі, так і в судочинстві України загалом та дасть змогу переосмислити та осучаснити процес розв'язання конфліктних ситуацій (спорів).

Доречно також звернути увагу на позитивні аспекти використання вказаного інституту. А саме: конфіденційність, сучасність, ефективність та швидкість, розподіл відповідальності – сторони конфлікту несуть відповідальність за прийняті ними рішення, які закріплюються угодою між учасниками, що передається судді для ухвалення остаточного рішення в адміністративному спорі та безпосереднє виконання цих рішень, а медіатор – за забезпечення правильності проведення процедури медіації, досвід на майбутнє, гарантія виконання рішень тощо.

Однак не можна оминати й негативний прояв медіації. Негативний аспект включає в себе дві проблеми: нормативну та практичну. Нормативна проблема полягає у відсутності чіткої законодавчої бази, яка б регламентувала загальні положення медіації, висунула б вимоги до медіаторів, а також враховувала нюанси спорів в кожній з галузей права, зокрема, в адміністративному. Такі зміни зможуть забезпечити належне функціонування інституту медіації та покращать судову систему України. До практичної проблеми зазвичай відносять неприйняття населенням нововведень; досить великі інвестиції в навчання фахівців в галузі альтернативного позасудового вирішення спорів; складність створення та обслуговування програмного забезпечення системи електронного документообігу між медіативними центрами та судами.

Отже, на підставі всього вищевикладеного, можемо зазначити, що інститут медіації в адміністративному судочинстві має свої особливості та труднощі у застосуванні, але не зважаючи на це, є можливість

забезпечення розвантаження судів адміністративної юрисдикції, економії часу суду, суб'єктів владних повноважень, а також фізичних та юридичних осіб, які є учасниками адміністративних спорів. Зважаючи на складність адміністративного судочинства, медіатором має бути висококваліфікована особа, яка зможе забезпечити ефективне вирішення публічно-правового конфлікту та досягнення взаємовигідного рішення для учасників. Необхідно зауважити те, що забезпечення якісного позасудового вирішення спорів потребує чималих коштів та ресурсів, а також законодавчого закріплення з чіткими та розгорнутими інструкціями щодо його застосування. Отже, медіація в адміністративному судочинстві є досить неоднозначним явищем сучасності, але з кожним днем набуває все більшого вжитку в повсякденному житті, що за наявності правильного регламентування та вивчення цього процесу зможе змінити адміністративне судочинство безумовно в якісно новий, сучасний процес, який зміг би стати взірцем для інших країн. Вважасмо, що запровадження даного інституту є безсумнівним прагненням змін. Тож доречно забезпечити законодавче закріплення поняття медіації та медіатора в КАС України, а також процедуру проведення альтернативного вирішення спору.

УДК 342.3

Ткач Ю. Д.,
канд. юрид. наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного та
кримінального права і процесу,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

НЕОБХІДНІСТЬ ДОКОРІННОГО РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА ДЕРЖАВИ ТА АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ

Обґрунтований і представлений в одній із останніх публікацій варіант докорінного реформування інституту президента держави та антиделіктних органів більш правильно подати у тезисній формі таким чином:

Фактично у силу вимог ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 і ч. 2 ст. 102 Конституції України українська держава є власне президентською республікою. Адже тільки Президент української держави і ніякий інший суб'єкт владних повноважень в кінцевому підсумку відповідає за неухильне дотримання Основного закону та інших правових актів і правового статусу всіх співвітчизників.

Для цього ч. 6 ст. 55 Конституції України і надає Президенту України в розпорядження будь-які заходи прямо незаборонені законом, що в свою чергу у силу вимог ч. 2 ст. 3 і ч. 2 ст. 102 Основного закону виключає Президента української держави із переліку державних органів, які зобов'язані на підставі вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, прямо таки обов'язок негайно припиняти незаконні діяння та/чи скасовувати нелегітимні рішення та/або правові акти суб'єктів владних повноважень, і навіть остаточні, але незаконні, судові рішення.

При цьому слід мати на увазі, що відсутні строки давності для застосування Президентом української держави на виконання названих вимог ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 і ч. 2 ст. 102 Конституції України власне вказаних засобів забезпечення неухильного дотримання на території нашої країни будь-яких правових актів та правового статусу всіх співвітчизників. Строки давності існують із певними винятками лише для застосування заходів карально-виховної юридичної відповідальності.

Вказані цілі також ніяк не можна досягти без реального корінного перетворення повноважень органів прокуратури в Праву руку Президента держави із поверненням та оновленням власне у Конституційному кодексі України (а рівно поновити чи передбачити в Основному законі будь-якої іншої держави світу) природної функції прокуратури по здійсненню нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням законів та інших правових актів з боку будь-яких соціосуб'єктів, а як наслідок, й за найбільш ефективним, раціональним та якісним виконанням суб'єктами владних повноважень базисного конституційного обов'язку держави з пізнання, визнання, забезпечення і неухильного дотримання правового статусу всіх співвітчизників, попередження порушення даного правового статусу і в разі порушення – за максимально повним його відновленням. У такому разі **інститут президентства держави та органи прокуратури** мають набути статус **наглядової гіпергілки державної влади** за здійсненням вказаного нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням законів та інших правових актів з боку представників всіх інших гілок державної влади (правотворчої, антиделіктної, правозастосовчої) та всіх інших суб'єктів владних повноважень та всіх інших соціосуб'єктів, а як наслідок, й за найбільш ефективним, раціональним та якісним виконанням суб'єктами владних повноважень базисного конституційного обов'язку держави із пізнання, визнання, забезпечення і неухильного дотримання правового статусу всіх співвітчизників, оперативного попередження порушення їх правового статусу і за максимально повним його відновленням.

Вказаний, з однієї сторони, інноваційний, а, з іншої сторони, природний, державний статус інституту президента держави та органів прокуратури у повній мірі узгоджується із вимогами п. 57 розд. IV Доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» згідно із якими, «понад те, має існувати установа чи організація – як певний обвинувач, яка до певної міри має бути теж незалежною від виконавчої влади і яка забезпечує, щоб порушник закону - навіть коли потерпілі не заявляють про це - постав перед судом».

Докорінне реформування **традиційної судової влади** доцільно здійснити у вигляді єдиного антиделіктного органу в особі Верховного суду України із вичерпним набором судових палат (антикримінальної, адміністративної, трудової, де-факто майново-договірної чи цивільної та де-юре майново-договірної чи господарської, що мають дублюватися на рівні обласних судів і реалізовуватися за допомогою відповідної спеціалізації суддів місцевих судів.

У контексті відповідного докорінного реформування чи створення заново й інших антиделіктних органів, доцільно підкреслити, що існуючу функцію прокуратури із процесуального керівництва слідством треба передати керівникам слідчих підрозділів **слідчотури** (об'єднаної на основі принципу єдиноначальності по всьому спектру підслідності).

Функцію ж обвинувачення та іншого захисту правового статусу потерпілого треба передати заново створеному антиделіктному органу – **публічнотурі**, що теж має діяти на принципі єдиноначальності, отримувати заробітну плату та інше матеріально-технічне забезпечення лише від держави та мати два підрозділи :

а) обвинувачення та іншого захисту правового статусу потерпілого у всіх видах судочинства;

б) іншої юридичної допомоги.

У такому разі докорінному реформуванню має бути піддана й **адвокатура**, яка теж має діяти на принципі єдиноначальності, отримувати заробітну плату й інше матеріально-технічне забезпечення лише від держави, а отримання будь-якої матеріальної та іншої вигоди від клієнта чи в його інтересах від будь-якого іншого соціосуб'єкта має розцінюватися не інакше як хабар (отримання неправомірної вигоди) чи побори із посиленою (аж до смертної кари) антикримінальною відповідальністю, а в структурі даного принципово реформованого антиделіктного органу також мають бути лише два підрозділи :

а) захисту правового статусу правопорушників у всіх видах судочинства;

б) іншої юридичної допомоги.

У контексті найбільш ефективного, раціонального і якісного пізнання, визнання, забезпечення і дотримання та в разі порушення максимально повного відновлення правового статусу соціосуб'єктів, які постійно або тимчасово перебувають на території України, попередження правопорушень і неухильного притягнення винних у скоєнні цих правопорушень до відповідного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності має бути докорінно реформована сутність і функції й всіх інших антиделіктних органів, особливо, **експертнотури, ордістотури і виконавчотури**, які також мають бути у вигляді єдиного антиделіктного органу, побудовані на принципі єдиноначальності із поєднанням за принципом спеціалізації відповідно всіх існуючих видів:

1. Експертних досліджень (криміналістичних, медичних, психіатричних, психологічних, наркологічних) у всіх основних видах судочинства: антикримінальному, адміністративному, трудовому, де-факто майново-договірному чи цивільному і де-юре майново-договірному чи господарському.

2. Ордістичної діяльності – в межах спеціалізації такої діяльності за антиделіктними органами, які її проводять.

3. Виконавчої діяльності – виконання остаточних судових рішень по всім видам судочинства з існуванням двох департаментів:

3.1. Виправно-трудового чи пенітенціарного (виконання судових рішень із засудження підсудного до смертної кари чи іншої вищої міри покарання та позбавлення чи іншого обмеження його волі).

3.2. Виконання інших судових рішень та виконавчих проваджень.

УДК 347.235

Шановалова О. І.,

канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного і кримінального права та процесу, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗЕМЛЯ НЕ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА, А ЯК ПРИРОДНИЙ РЕСУРС

Нашою Конституцією закріплено, що природні ресурси (земля, її надра тощо) є національним багатством, об'єктами права власності Українського народу, при цьому права власника від імені народу здійснюють органи влади. Користуватися цим багатством має право кожний громадянин України, але це багатство перебуває під особливою охороною держави.

Метою статті є аналіз доцільності особливої охорони державою природних ресурсів, її зміст. Актуальність цієї статті обумовлена політичною ситуацією в країні, коли порушуються конституційні засади задля вирішення тимчасових економічних проблем. Держава поступово втрачає свою соціальну функцію та громадяни недоотримують соціальний захист в багатьох сферах суспільного життя – в сфері охорони здоров'я, освіти, спорту, право на достатній рівень життя тощо. Земельна реформа може спровокувати продовольчу небезпеку в нашій країні, що потягне соціальну напруженість, нестабільність та інші негативні наслідки. Держава має проводити соціально-економічну політику, а це є баланс між соціальним захистом та економічним розвитком. Тому потребує відповіді питання – чи буде втрата соціального захисту прав громадян України на природній земельний ресурс сприяти економічному розвитку держави?

Державне регулювання економічними земельними відносинами полягає у нагляді за збереженням та покращенням характеристик земельних ресурсів, родючості ґрунтів та забезпечення їх ефективного цільового використання; захисті вітчизняного сільгосптоваровиробника; отримання державою, а не спекулянтами, абсолютної та монопольної ренти; у контролі держави за дотриманням законодавства на ринку прав власності на земельні ділянки, контролі за ціноутворенням на ринку землі та ринку сільськогосподарських продуктів, контролі за експортно-імпортними операціями цих продуктів тощо. Втрата державою цієї економічної функції ніяк не сприяє економічному розвитку та виконанню державою соціальних функцій, таких як витрачання абсолютної та монопольної ренти на соціальні потреби, гарантування селянам та споживачам розумних та стабільних цін на сільгосппродукцію тощо.

Але існує протилежна точка зору, прихильники політики лібертаріанства стверджують, що в нашій країні має відбуватися вільна торгівля землею без обмежень, що це є стимулом для інвесторів в аграрну сферу та буде сприяти економічному розвитку країни. Можливо, що від Земельної реформи буде тимчасовий економічний ефект, оскільки власники земельних ділянок, які не мають намір обробляти землю, та інвестори обмежені у можливості здійснювати вигідні торговельні операції. Так, зокрема, більшість воїнів – учасників бойових дій, яким надали право безоплатно приватизувати земельні ділянки, дешево їх позбулися, а покупці при цьому виграли. Недоліком цієї програми приватизації землі було те, що набувачами земельних ділянок стали особи, які далекі від сільського господарства. Фактично цю землю купили у воїнів не фермери, які бажать обробляти землю, а спекулянти з метою подальшої перепродажі. Як свідчить світовий досвід, з таких осіб формуються фінансові аграрні олігархи, міжнародні аграрні

компанії, які розглядають землю як комерційний капітал. Така концентрація сільськогосподарських земель породжує соціальні проблеми, оскільки селяни-власники перетворюються у батраків, кількість батраків зменшується за непотребністю, компанії дешево за борги скуповують у місцевих виробників сільгосппродукцію, в країні зростають ціни на продовольство, оскільки більш вигідним є експорт, до використання землі компанії ставляться по-хижацькі, щоб скоріше отримати прибутки тощо. Все це є світовим досвідом діяльності міжнародних аграрних компаній у країнах, що розвиваються. До речі, до такого статусу опустилася і наша Україна, до колонізації її іноземним комерційним капіталом шляхом ущемлення інтересів українців. Саме тому Міжнародний Валютний Фонд і ставить умови реформи землі, щоб перетворити землі України із природного ресурсу, що є національним багатством, в комерційний капітал, засіб боргових платежів.

Землі сільськогосподарського призначення України – це не просто об’єкти комерційних угод, це стратегічний природний ресурс забезпечення продовольчої безпеки і продовольчої незалежності нашої країни. Глобальні тенденції економічного «загарбання» землі великими міжнародними аграрними компаніями мають наслідком голод населення на родючих землях. Втратимо землю – втратимо продовольство, таке «загарбання» є засобом економічної утилізації слабких країн у боротьбі за світове лідерство, абстрактним фінансовим інструментом для інвестування і спекуляцій. Треба вивчати світовий економічний досвід, щоб попередити цю трагедію, оскільки земельні ресурси є природними, мають стратегічну цінність, без продуктів землеробства неможливе існування людей.

Під зовнішньоекономічним впливом наша держава поступово втрачає важелі державного регулювання економікою, в тому числі втрачається контроль над земельними ресурсами, що у сукупності може привести до втрати державного суверенітету. У той самий час у світовій законодавчій практиці розвинених держав спостерігається тенденція посилення державного контролю над земельними ресурсами, закріплюється право на купівлю та/або оренду земельної ділянки обмеженого розміру тільки для фізичних осіб-громадян країни, які проживають на певній відстані від ділянки та займаються сільським господарством певний строк, мають аграрну освіту та інвестиційні можливості-зобов’язання здійснення безпосередньо аграрної діяльності, поліпшення якості землі та сільськогосподарської продукції, а не управління, збереження капіталу та спекуляції. Шляхом регулювання ціноутворення держава контролює баланс інтересів сторін договорів продажу та оренди земельних ділянок, запобігає спекуляції, демпінгу ціни, покладає публічні обов’язки на землекористувача.

Зазначені обмеження прав землекористувача та учасника ринку землі вважаємо доцільними. Не можна ототожнювати земельні ділянки зі звичайними об'єктами господарського обігу. Земля є природним ресурсом, що не відтворюється, просторово обмежена, тому її пропозиція не залежить від попиту навіть при підвищенні ціни. Одночасно земля є територією нашої держави та має служити збереженню територіального, політичного, економічного, продовольчого та культурного суверенітету нашої країни. У зв'язку з цим Земельна реформа має проходити з підвищенням державного регулювання земельних відносин, підвищення державного контролю та нагляду в публічних інтересах.

**ПІДСЕКЦІЯ: Теорія, історія, філософія, соціологія права;
порівняльне правознавство**

УДК 342.3

Ковальова С. Г.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри історії і теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

**СТАНОВО-ПРЕДСТАВНИЦЬКА МОНАРХІЯ ЯК ФОРМА
ПРАВЛІННЯ ПЕРІОДУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ**

Особливості та закономірності державно-правового розвитку європейських середньовічних країн зумовили еволюцію феодальної монархії, останнім різновидом якої на теренах Центрально-Східної Європи стала станovo-представницька монархія; на Заході континенту в XVI ст. вона трансформувалася в абсолютну монархію, що знаменувало європейський прорив у ранній Модерний час.

Станovo-представницька монархія формувалася у тих середньовічних країнах Європи, в яких відцентрові тенденції політичної організації змінювалися на доцентрові, тобто феодальна роздробленість поступалася місцем централізованим державам. У країнах Західної Європи (Англії, Франції) цей процес розпочався у другій половині XIII ст. і в основному завершився у XV ст., а монархам країн Центрально-Східної Європи (Австрії, Польщі, Чехії, Угорщині, Великому князівству Литовському та ін.) вдалося ліквідувати удільну систему та створити централізовані держави лише наприкінці XIV ст. У цих державах станovo-представницька монархія проіснувала до XVII ст.

Сутнісна риса цього різновиду форми правління європейських феодальних країн – наявність органу, що певною мірою обмежував владу монарха та складався з представників основних соціальних станів, які, за середньовічними уявленнями, склали населення держави. Назва такого станovo-представницького органу складалася історично і відображала політичні традиції та практику конкретної країни. Так, в Арагоні та Кастилії такими органами були кортеси, в Англії – парламент, у Франції – Генеральні Штати, у Священній Римській імперії німецької нації – рейхстаг, в Австрії – ландтаг, у Швеції – ріксаг, у Польщі та Великому князівстві Литовському – сейми, в Угорщині – комітатські збори. Органи станового представництва «виростали» з традиційних

для середньовічних країн рад при монархові, а також з народних зборів, чий генезис сягає ще додержавних часів. Відомості про ради при дворах великих київських князів, франкських імператорів, кайзерів німецького рейху, англійських, датських, польських, кастильських, арагонських королів, інших європейських монархів знаходимо у численних писемних пам'ятках VIII–XIII ст. Склад і повноваження таких рад не були юридично закріплені, тож вони формально не обмежували владу монархів. Але їхнє існування та реальний владний вплив диктувалися середньовічною політико-богословською доктриною, за якою довір'я та любов до ради вважалися однією з найважливіших чеснот християнського монарха, свідченням відсутності у нього смертного гріха гордині. Народні збори у багатьох середньовічних європейських країнах VIII–XIII ст. залишалися органами, що вирішували як основні внутрішні общинні справи, так і певне коло політичних питань, зокрема, вибори монарха (достатньо згадати давньоруське віче або датський тинг). Відтак не випадково саме ради при монархові та народні збори в деяких середньовічних країнах (Англії, Данії, Швеції, Кастилії, Арагону, Великому князівстві Литовському, Польщі тощо) склали основу нових станово-представницьких органів.

Для феодальної політико-правової реальності характерна ієрархічність у вибудовуванні моделі будь-якого різновиду соціальних відносин – від сімейно-побутових до державних. Тож середньовічна правова свідомість диктувала і формат перших станово-представницьких з'їздів, що збиралися у XIII ст. (в Іспанії/Кастилії та Арагоні – з XII ст.): на них були присутні не представники станів, як це відбуватиметься пізніше, а всі феодали та вище духовенство, що перебували у васальній залежності від монарха, а також голови або секретаріат вільних королівських міст, які отримали грамоту-привілей на міське самоврядування, відтак знов-таки ставши васалами безпосередньо монарха. Право на обговорення питань державного значення, таким чином, отримували лише ті з підданих, хто посідав найближчу до монарха сходинку у феодальній ієрархії. Сама участь у таких обговореннях легітимізувалася традиційними уявленнями про те, що державні справи мають відправлятися згідно з загальною волею всієї землі. Персоніфікованим уособленням землі у середньовічній правосвідомості виступав монарх, але, за ленним правом, частку своїх суверенних прав монарх передавав васалам (світським і духовним), які таким чином набували права сюзерена у межах своїх феодинів, а також містам, наділений правом самоврядування. Тож із трансформацією вищевказаних з'їздів у «класичні» станово-представницькі органи, що ми їх бачимо вже у XIV–XV ст.,

зберігається їхній соціальний склад. Однак стають помітними також і релігійні ремінісценції щодо обґрунтування переліку станів, які могли брати участь у роботі знов створених органів (а відтак і впливати на державні справи): біблійна алегорична модель світу як єдності взаємопов'язаних трьох суб'єктів – пастирів, пастви та собак, що цю паству охороняють – знайшла відображення у впроваджених Філіпом IV Красивим трьох куріях Генеральних Штатів – духовенства, дворянства та вільних містян. Ці стани відповідали також актуальному для феодального менталітету поділу суспільства на *oratores*, *bellatores* і *laboratores* – тих, хто молиться, хто воює та хто працює.

Однак існуючий у «старшій дочці католицької церкви» – Франції – соціальний склад станово-представницького органу не став універсальним для всіх європейських країн. Так, до складу англійського парламенту увійшли пери (лорди та вище духовенство), рицарі та містяни; шведський ріксдаг складався з дворянства, духовенства, бюргерів та селян; в австрійських Тіролі та Форарльберзі до ландтагу входили духовенство, магнати, дворяни, містяни та вільні селяни. Очевидно, перелік станів зумовлювався конкретними політичними і соціальними умовами, що склалися у державі. Там, де створення станово-представницького органу відбувалося «зверху», тобто з волі монархів (Франція), його склад диктувався міркуваннями королів щодо необхідності відсторонення від політичної влади конкурентів-аристократів, котрі перешкоджали централізації держави. У випадках, коли цей орган виникав «знизу», з ініціативи самого населення або, принаймні, його соціальної еліти (Англія, Данія, Швеція, Німеччина, Угорщина та ін.), він розглядався як політична сила, здатна обмежити свавілля монаршої влади, а відтак у ньому були представлені і аристократи (литовсько-руські магнати, англійські лорди, німецькі князі та єпископи, іспанські гранди тощо), і представники вільних селян.

Існування станово-представницького органу, як і його повноваження, як правило, закріплювалися юридично. Наприклад, хартія Бели IV 1267 р. містила перелік повноважень комітатів та порядок скликання загальнодержавних зборів; Великий Березневий Ордонанс 1357 року закріпив повноваження французьких Генеральних Штатів; у 1448 р. датський рігсрод (королівська рада) змусив короля Крістіана I підписати договір («капітуляцію») про обмеження королівської влади на користь рігсроду, а підписана королем Гансом капітуляція 1483 р. ще більше розширила повноваження ради; цей же король, прагнучи отримати ще й норвезьку корону, у 1483 р. спеціальною грамотою надав повноваження аналогічному органу в Норвегії; у 1492 р. повноваження сейму

Великого князівства Литовського було закріплено у загальноземському привілеї господаря Олександра; у 1495 р. договором між кайзером та представниками станів було закріплено існування рейхстагу як постійно діючого органу. Вказаний орган тією чи іншою мірою обмежував владу монарха у сфері видання (або затвердження) законів та встановлення податків. У періоди максимальної політичної ваги станово-представницькі органи могли впливати на кадрову та військову політику монархів, а іноді й на саме перебування конкретного монарха при владі. Так, шведський риксдаг у 1435 р. повалив владу короля Еріка Померанського та проголосив правителем Швеції лідера опозиції Енгельбректа Енгельбректсона, капітуляція 1483 р. закріпила виборність датського монарха, тірольський ландтаг у 1490 р. змусив ерцгерцога Сигізмунда зректися престолу, у Польщі та Великому князівстві Литовському, а згодом у Речі Посполитій монархи обиралися за рішенням сеймів.

Еволюція станово-представницьких органів середньовічних європейських держав у XIV–XV ст. відбувалася у напрямку заміни принципу прямої участі в роботі органу на представницьку участь. Це означало скасування феодальних засад формування станово-представницьких органів і було безумовним кроком уперед у розвитку політичної та правової культури середньовіччя. Діяльність органів станового представництва сприяла процесам поглиблення становості феодального соціуму, а відтак консолідації станів, що в багатьох країнах, особливо на Заході континенту, викликало формування нової ідеології містян, яким судилося стати рушійною силою оновлення європейської цивілізації.

Але разом із тим на практиці збори депутатів виявилися значно менш резистентними до тиску адміністративного ресурсу, ніж фізично присутній озброєний загал. Закономірним наслідком стало зростання потужності влади монархів на Європейському континенті. Крім того, низка соціально-політичних, економічних та ідеологічних чинників, що врешті-решт визначили прорив Європи з феодалізму до Ранняго Модерного часу, сприяла поступовій концентрації політичної влади в руках монархів. Це надало їм можливість згорнути діяльність станово-представницьких органів та встановити свою необмежену владу. Еволюція станово-представницької монархії в абсолютну не стала універсальним шляхом розвитку для всіх регіонів Європи. Ті з них, що з низки причин не зазнали виразного станового розшарування, а відтак і достатньої консолідації станів, зберегли органи станового представництва, але така форма правління у XVII–XVIII ст. виявилася неспроможною конкурувати з абсолютними монархіями, які у Модерний час стали лідерами Європи.

Лісна І. С.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри історії
та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

РЕГУЛЮВАННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ В ПЕРІОД ВІДРОДЖЕННЯ ТА НОВОГО ЧАСУ

Історія людства – це історія нескінченних війн і збройних конфліктів, постійних спроб на політичному, доктринальному та міжнародному рівнях мінімізувати наслідки цих конфліктів. Протягом століть людська свідомість розвивалася шляхом морального, правового та політичного засудження війни як способу вирішення міждержавних конфліктів, заборони агресії. Спроби запобігання, засудження військових дій, а також обмеження правовими засобами можливості вдаватися до сили для вирішення міжнародних конфліктів робилися з давніх часів, а в ХХ–ХХІ ст. – особливо активно.

Між військовою діяльністю Середньовіччя та Нового часу не існує явного розриву, а навпаки, є поступовий перехід, повільні перетворення як на практичному, так і на ментальному рівні. Перехідним містком на цьому шляху стала доба Відродження. Розвиток соціокультурних процесів пізнього Середньовіччя, а також криза середньовічного світобачення призвели до якісних зрушень у європейській культурі. Наприкінці XIV – початку XV ст. поступово складається нове філософське світосприйняття, розпочинається генеза нового соціального руху, який згодом отримав назву Відродження. Розпочалося обґрунтування нової системи соціальних орієнтирів, серцевиною яких стала нова концепція держави – тільки централізована та сильна держава, яка спиралася на потужну військову організацію, могла подолати внутрішню роз'єднаність суспільства в епоху, коли зароджувалися європейські нації. Тому ідеї державного абсолютизму знайшли найбільше відображення у правових теоріях Відродження.

Найбільш знаним та авторитетним представником цього періоду став флорентійський мислитель Ніколло Макіавеллі, який у своїй концепції відштовхувався від ідеї насильства – наявності сильної боєздатної військової організації, що продовжувало відігравати чи не найпомітнішу роль у життєдіяльності тогочасних суспільств. На відміну від своїх сучасників, які намагалися відродити античні мистецтва та філософію, Ніколло Макіавеллі був прихильником відродження римського військового духу, розраховував розбудити в італійцях пам'ять про величний характер стародавніх римлян.

Період Відродження ознаменував собою пошук нових шляхів, нового способу, а також нового змісту правового регулювання збройних конфліктів. Врешті-решт цей пошук вилився у нову правову парадигму, яку можна визначити як права основа регулювання збройних конфліктів Нового часу. Епоха Нового часу в Європі розпочалася національно-визвольними і соціальними революціями (наприкінці XVI – початку XVII ст. у Нідерландах, у середині XVII ст. – в Англії та Україні).

Кардинально вплинули на хід як європейської, так і світової історії події Французької революції, де під впливом революційних змін відбулося реформування військової організації: «Відбулися кардинальні зміни у кадровій політиці – була зруйнована станова система призначення на командні посади. Крім того, під час Французької революції відбувалася легітимація нової назви військової організації – «збройні сили», яка згодом набула поширення в усьому світі.

Таким чином, соціальні революції в Англії XVII ст. та Франції XVIII ст. кардинально позначилися на взаємовідносинах між військовою організацією та державою. В Англії була створена військова організація «нової моделі», яка передбачала регулярну армію, що фінансувалася з загальнодержавних джерел і комплектувалася за рахунок майже всіх прошарків суспільства. У Франції взагалі вперше з часів Римської держави була конституйована загальна військова повинність, яка разом зі змінами у стратегії і тактиці сприяла створенню потужної імперії.

У досліджуваній період Відродження та Нового часу виникли найважливіші елементи нового суспільства, які визначили його зміст у духовній сфері – нове, гуманістичне бачення світу – зароджуються ідеї релігійної та національної терпимості. Як зазначає А. І. Дмитрієв: «З'являються перші теорії, які зображують картини майбутнього справедливого суспільства. В економічній сфері – нова, мануфактурна організація виробництва, розвиток ринку та банків, тобто становлення капіталістичного ринкового виробництва. У соціальній сфері – поява нових прошарків суспільства, передусім підприємців-власників та найманих працівників. У політичній сфері – розвиток демократичних парламентарних інститутів, які розширили можливість громадян впливати на політичні дії влади, встановлення нових правових норм та гарантій, пов'язаних з початком демократизації суспільства (Нідерланди, Англія, США)».

Цивілізований поступ людства не міг не торкатися засад військової практики, для якої характерними були наступні риси: «відносно стабільна та централізована влада прийшла на зміну нескінченим чварам дрібних князьків; закон дедалі більше ставав законом для усього суспільства; рабство, принаймні на європейських теренах, було заборонене; значно зменшилася кількість війн, причинами яких були переважно примхи коронованих осіб та їхніх фаворитів».

Виникнення нових цивілізованих держав, зменшення міжрелігійної ворожнечі також сприяло зменшенню кривавого збройного нападу «заради справжньої віри». Дане твердження викликає теологічні та соціокультурні суперечки. Так, прихильники цивілізаторської місії ісламу стверджують, що мусульмани привнесли до Європи звички та закони гуманності, у той же час інші відзначають вирішальну роль античної культури та науки Нового часу.

У період Відродження та Нового часу виникли найважливіші елементи нового суспільства, які визначили його зміст: у духовній сфері – нове гуманістичне бачення світу, зароджуються ідеї релігійної та національної терпимості; в економічній сфері – нова мануфактурна організація виробництва, розвиток ринку та банків, тобто становлення капіталістичного ринкового виробництва; в соціальній сфері – поява нових прошарків суспільства; в політичній сфері – це розвиток демократичних парламентських інститутів, які дали можливість громадянам впливати на політичні дії влади, встановлювати нові правові норми та гарантії, пов'язаних з початком демократизації суспільства.

УДК 340.15:[623.4:316.48]](477.8)«2014/2020»(043.2)

Михайліє Т. Є.,
аспірант кафедри історії та теорії держави і права,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Основними чинниками кожної конкретної локальної війни або ЗК є сукупність причин та передумов їх виникнення. До виникнення кожної конкретної війни призводить наявність та співвідношення тих чи інших складових, які також можуть бути класифіковані за різними ознаками. Характер ЗК сучасності визначається: геополітичними інтересами країн-учасниць, засобами досягнення цих цілей, воєнно-політичними цілями, масштабом та активністю воєнних дій.

Головною причиною проблем системи міжнародної безпеки, на нашу думку, є нездатність управління новим видом ЗК, який дістав назву «гібридна війна». МГП протягом століть виробило норми для регулювання агресії, традиційної війни, збройного нападу, тероризму тощо, проте на сьогоднішній день не вироблено основ для врегулювання такого конфлікту, за якого присутні всі наявні ознаки війни між обома державами, проте офіційно військового стану не оголошено і

двосторонніх відносин не припинено. Саме так звана «гібридна війна» поєднує в собі як жорсткі, так і м'які засоби ведення війни. До перших відносяться: застосування воєнної сили, агресія, а до других: інформаційне протиборство, економічні й торговельні обмеження тощо. «Гібридна війна» формується з частин таких складників як інформаційна війна, віртуальна (кібер-) війна, класична війна з традиційним військовим зіткненням. Часто «гібридна війна» поєднується із асиметричною, тобто такою, коли є суттєва різниця у силі сторін і при цьому сильніша сторона не може перемогти слабшу. Однією з головних ознак такого ЗК як на Сході України є використання як державних збройних формувань, так недержавних, нерегулярних (повстанців, диверсійних груп), використання інструментів тероризму та сепаратизму. Проте головною загрозою у такій війні є те, що досить важко визначити сторони конфлікту, а також практично неможливо говорити про якісь моральні, правові чи етичні норми ведення війни. Це в свою чергу й зумовлює велику проблему інституціоналізації ЗК.

Україна сьогодні стоїть перед різними аспектами викликів і загроз, а одним із основних є вирішення ЗК у східних регіонах країни і відновлення територіальної цілісності нашої держави. На думку більшості експертів, проаналізувавши основні тези періодики, наукових статей, монографій, ми можемо охарактеризувати ЗК, який відбувається на Сході як гібридну, асиметричну війну РФ проти України.

Дослідження розвитку ситуації навколо України дає всі підстави стверджувати, що сьогодні наша держава зіткнулася саме із цією формою воєнних дій. Адже це підтверджується особливостями розвитку ЗК, відмінною ознакою якого є відсутність прямих бойових зіткнень регулярних військ та існування змови держави-агресора з недержавними формуваннями, котрі діють на території України: загонами бойовиків, «козацтва», місцевого криміналітету, групами місцевого населення сепаратистського спрямування колабораціоністами, зв'язок з якими формально цілковито заперечується. Ю. І. Радковець підкреслює, що «використовуються нові, а точніше, брудні, методи та способи ведення цієї війни: підкуп, шантаж, залякування, викрадення людей, захоплення державних об'єктів, органів місцевої влади та об'єктів критичної інфраструктури, організація та проведення терористичних актів. Усе це супроводжується резонансними акціями насильства до непокірних та проявами мародерства».

Ситуація, що склалася на Сході Україні, а точніше на частині території Донецької та Луганської областей, починаючи з весни 2014 р., за всіма ознаками міжнародного та вітчизняного права не може розглядатися як намагання місцевого населення реалізувати своє законне право на самовизначення. Так званий «донецький сепаратизм» не є результа-

том внутрішньо українського конфлікту на етнічному ґрунті. Він не має історичного підґрунтя, а виступає лише складовою збройної агресії РФ проти України, спрямованої на знищення української державності, позбавлення нас незалежності та суверенітету. Виключно внаслідок постійного втручання РФ у внутрішні справи України, зокрема, через безпосереднє керівництво озброєними найманцями, відправку так званих «гуманітарних конвоїв» з озброєнням та боеприпасами, а також постійну інформаційно-психологічну обробку місцевого населення, не вдається досягти миру та порозуміння на Сході України.

Штучний характер проблеми сепаратизму на Сході України та навіювання ЗК РФ обумовлює безпрецедентність такого типу ЗК у світовій практиці. Проблема врегулювання східноукраїнського ЗК належить до суперечностей українського суспільства, які визначатимуть його долю на найближчі десятиліття. Проте, як вдало зазначив Л. В. Чупрій: «під час цього конфлікту склалася ситуація, за якої національні інтереси українського народу підмінюються інтересами правлячих кіл України, що позбавляє можливості знайти спільну основу для інтеграції доведених до розколу частин суспільства, які представлені населенням Донбасу та іншої частини України».

Незважаючи на виразну неспроможність ОБСС, інших міжнародних організацій зупинити його, відновити мир і покарати агресора, головні фігури на міжнародній арені не виявляють бажання переглянути засади чинної європейської архітектури безпеки, зробити її ефективною і надійнішою. До того ж, тут чітко проглядається асиметричний та гібридний конфлікт. РФ – агресор публічно заперечує свою участь у ньому, а її дії включають як традиційні воєнні методи, у тому числі захоплення територій і їх офіційну анексію, так і не традиційні – в політичній, економічній, інформаційній сферах, тероризм, що дає змогу побачити в усьому цьому класичну гібридну агресію».

Таким чином, дослідження особливостей ЗК на Сході України дозволяє стверджувати, що він є сучасним видом ЗК, в якому використовується комплекс різноманітних засобів нападу та оборони держави, що виходять за рамки конвенційно-визначених варіантів ведення ЗК. Основними складниками такого конфлікту є інформаційне, економічне, політичне, дипломатичне та збройне протистояння.

СЕКЦІЯ: Політичні науки

УДК 323.2

Іванов М. С.,
доктор політичних наук,
професор кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

СУЧАСНІ ЗАВДАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

Сьогодні можна спостерігати процес більш широкого залучення громадян до різноманітних сторін політичного життя суспільства. Розширюються та ускладнюються виборчий процес, громадяни долучаються до участі в партійній діяльності, приймають участь в різноманітних політичних акціях, накопичують досвід радикальних форм політичної боротьби.

Цей процес відбувається на фоні відчутного зростання ступеню конфліктності суспільства, що знаходить свій прояв не тільки в політичній площині, але й на рівні «побутового протистояння». Яскравою ілюстрацією цього процесу може бути формування об'єднаних територіальних громад, розширення числа організацій співвласників житлових будинків і т. д.

Однією з важливих сторін цього явища, виступають прояви неадекватного сприйняття частиною громадян нашого суспільства змісту та завдань суспільно-політичних процесів, які сьогодні є достатньо масштабними та всеохоплюючими.

Сьогодні можна спостерігати очевидну нестачу знань громадян про соціально-політичне життя суспільства. Демократичний процес передбачає апеляцію різноспрямованих політичних сил до широкого загалу з метою завоювання підтримки власних політичних проєктів і програм. Більш того, цей процес супроводжується тотальними маніпуляціями, які здатні глибоко спотворювати реальний стан речей в суспільстві. Також, сучасне українське суспільство живе в умовах інформаційної війни, що в разі актуалізує питання формування політичної свідомості громадян.

Особливо слід відзначити несприйняття частиною громадян демократичних цінностей. При цьому, не може не викликати занепокоєння той факт, що значний відсоток громадян, які негативно сприймають

демократію складає молодь, соціалізація, якої відбувалася в період незалежного розвитку нашої країни.

Значна частина громадян, поки що, не мають достатніх знань і досвіду, які б забезпечували безпомилкове визначення власних інтересів та їх співставлення з інтересами всього суспільства. Причиною цьому є декілька негативних явищ в різних сферах життя сучасного українського суспільства. Серед них особливої уваги заслуговують питання організації як загальної системи освіти, так і питання забезпечення політичної освіти громадян.

Не дивлячись на загальне визнання вагомості цих питань, в країні, поки що, освітньо-виховний процес залишається на надзвичайно низькому рівні. Велика кількість нормативних документів, які начебто спрямовані на підвищення результативності навчального процесу, скоріше дають зворотній результат, а ніж рухають вперед сучасну систему освіти.

Варто звернути увагу на той факт, що більш ніж останні десять років з навчального процесу вищих навчальних закладів зникла така навчальна дисципліна як «Політологія». Ця дисципліна раніше мала статус нормативної дисципліни і вивчалася студентами всіх спеціальностей. Сьогодні вона практично не вивчається в університетах нашої держави.

Саме політологічні дисципліни покликані сформувати в студентської молоді адекватну політичну свідомість та певну політичну культуру, які будуть твердим фундаментом адекватного сприйняття як політичних процесів в нашій країні та світі, так і набуття необхідних громадянських компетентностей.

Про це свідчить практика найбільш розвинутих країн світу, в яких склалася потужна і тривка система політичної освіти всіх категорій населення, що є основою формування сучасної громадянської культури в цих суспільствах.

Крім того, розвинута система політичної освіти здатна стати ефективним механізмом формування громадянського суспільства в нашій країні та виступи в якості вагомого фактору змістовного корегування сучасного політичного процесу.

Сьогодні слід кардинально змінити існуючі підходи до організації системи освіти в нашій країні з врахуванням необхідності ефективного вирішення питань формування демократичної громадянської культури. З цією метою необхідно впровадити кардинальні зміни в системі організації загальної освіти.

По-перше, треба вирішити питання доступності до системи освіти, якомога більшого числа громадян. Сьогодні значна частина громадян залишається поза системою поширення знань. Діючі підходи відбору

до вищих навчальних закладів є глибоко помилковими і шкідливими, оскільки перешкоджають отримувати знання значній масі української молоді. Система ЗНО може використовуватися в частині відбору осіб лише на бюджетні місця. Всі інші вступники, які бажають навчатися за контрактом повинні мати вільний доступ до університетської освіти.

По-друге, на рівні державної політики повинні бути здійснені заходи, які передбачають в змісті університетської освіти набуття студентами громадянських компетентностей.

По-третє, доступ до знань про політико-правові засади функціонування сучасного суспільства повинні отримати як пересічні громадяни різних вікових груп, так і фахівці, які долучені до системи публічного управління в нашій країні.

Саме завдяки підвищенню рівня знань громадян про політику, можливо забезпечити дійсне, а не декларативне прагнення громадян користуватися демократичними механізмами побудови взаємовідносин, як серед активних учасників політичного процесу, так і загалом в суспільстві.

Сьогодні варто спираючись на міцну та струнку систему поширення політико-правових знань йти по шляху демократичного розвитку. Без такого підходу нам буде надзвичайно складно подолати феодально-авторитарні риси сучасної політичної системи та загальної політичної культури суспільства.

УДК 331, 526: 316.346.32-053,6(477)(043,2)

Колісніченко А. І.,
д-р іст. наук, професор
кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЗАКОНОТВОРЧИСТЬ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ

Процедура проходження законопроекту через парламент достатньо складна. Конференція спікерів, голів розподіляє питання комітетами, які у свою чергу, призначають рапортера (доповідача) з конкретного питання. Репортер визначається на основі бальної системи (за кількістю членів у політичній групі і комітеті), але сам рапортер повинен бути вище політичних уподобань своєї партії. Крім того, враховується кваліфікація депутата у тій чи іншій проблемі, його здатність підготувати якісну інформацію, а також врахувати різні точки зору в Європарламенті з тієї чи іншої проблеми.

При роботі над законопроектом депутату надають допомогу службовці Секретаріату ЄП, особисті помічники і фахівці політичної групи депутата, групи інтересів і різні науково-дослідні інститути. В Європарламенті створена спеціальна структура – оцінки наукових і технологічних варіантів для залучення сторонніх науково-дослідних організацій.

Підготовлену доповідь вносять на засідання комітету. Вона складається із чотирьох частин (поправка до проекту Комісії, проект резолюції, пояснювальна записка, додаток). Після позитивного голосування, пакет документів вноситься на пленарне засідання.

Крім голосування по доповідям комітетів, на пленарному засіданні приділяється увага також дебатам з актуальних проблем і питань Єврокомісії.

Розрізняють декілька способів голосування на пленарному засіданні:

- проста більшість, яка потрібна для проходження основного масиву законопроектів;
- підтримка абсолютної більшості від загальної кількості депутатів Європарламенту (при прийнятті рішення стосовно розширення або укладення угоди про асоціації);
- 2/3 наданих голосів, які представляють абсолютну більшість ЄП та є необхідними, наприклад, при голосування по зупинці прав країни-члена у зв'язку з порушенням прав людини або при вотумі недовіри Єврокомісії.

Як правило, голосування проводиться шляхом підняття рук, при сумнівному результаті може застосовуватись електронне голосування. Таємне голосування проводиться при призначенні на керівні посади в Європарламенті.

ЄП несе колективну відповідальність перед Судом Євросоюзу. Крім того, існує індивідуальна відповідальність депутатів.

У межах Європарламенту працює делегація для зв'язку з парламентом країн, які не входять до складу Євросоюзу. У кожен із них входить 15 депутатів. Працює чотири комісії:

- міжпарламентські делегації;
- сумісні парламентські комітети;
- делегація Європарламенту в Парламентську асамблею кран Африки, Карибського басейну і Тихого океану (АКТ);

Вплив національних парламентів у процесі прийняття рішення у Євросоюзі постійно зростає. Це обумовлено, перш за все тим, що у процесі інтеграції національні парламенти програють більше всього: саме вони втрачають право на законотворчість Європарламенту та Ради ЄС.

Європейський парламент підтримує зв'язки з національними парламентами по партійній лінії, через конференції спікерів парламентів Євросоюзу (один раз у 6 місяців), конференції комітетів по європейським справам національних комітетів. Крім того, більшість національних парламентів мають свої представництва у Брюсселі.

Важливою інновацією є те, що збільшується присутність національних парламентів у політичному процесі у Євросоюзі. Сьогодні національним парламентам надані так звані жовті та помаранчеві картки. Застосовуючи жовту картку, $\frac{1}{3}$ національних парламентів має право протягом 8 тижнів виказати заперечення проти будь-якого законопроекту з причини неповаги принципу субендіарності (рішення питань на найнижчому із дозволених рівнів). Єврокомісія, у цьому випадку, повинна переглянути законопроект. При застосуванні помаранчевої картки, $\frac{1}{2}$ національних парламентів, також протягом 8 тижнів, виступає проти законопроекту по причині неповаги принципу субсидіарності. У цьому випадку 55 % Ради, або проста більшість Європарламенту, може заблокувати законопроект. Цей механізм діє тільки при прийнятті рішень на основі звичайної законодавчої процедури.

Зауважимо, що права національних парламентів обмежені тим, що у них відсутнє право вето, немає можливості пропонувати варіанти рішень, вони можуть лише заблокувати те чи інше рішення. Також, 8 тижнів недостатній строк для того, аби ґрунтовно висловити і оформити письмово свої заперечення. Вплив національних парламентів обмежений проблемами функціонування Євросоюзу і країн-членів Європарламенту.

УДК 324 + 342.8

Чупрін Р. В.,

канд. політ. наук, доцент
кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ВІКОВИХ ВИБОРЧИХ КВОТ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Ухвалення першого в історії України Виборчого кодексу закріпило у вітчизняній політичній практиці використання гендерних квот при висуванні політичними партіями кандидатів на виборах. Разом з тим,

ще до ухвалення Кодексу з'явилися пропозиції звернути увагу не лише на гендерне питання, але і на вікове. Ці пропозиції наразі ще не знайшли відображення у вітчизняному законодавстві, але аналіз можливих перспектив і шляхів впровадження вікових квот є доцільним з огляду на певні тенденції, що вже знаходять своє вираження у світовій практиці, переважно у вигляді квот для молоді.

Проблемі непропорційно малого представництва молоді у парламентах суттєву увагу приділяє протягом останніх 5 років Міжпарламентський союз, чий дослідження свідчать, що у 2018 році лише близько 2 % парламентарів світу були молодшими 30 років. При цьому 76 % верхніх палат парламентів, а також близько 30 % нижніх палат парламентів та однопалатних парламентів взагалі не мали у своєму складі депутатів віком до 30 років. Оцінюючи подібні тенденції як негативні, Міжпарламентський союз не обмежується суто науковим інтересом, а розробляє конкретні рекомендації щодо виправлення поточної ситуації, суттєву увагу приділяючи квотам для молоді, які вже впроваджені в окремих країнах світу. Наразі йдеться як про квоти, які запроваджуються на рівні законодавства (шляхом резервування певної кількості мандатів для молоді або через вимогу до політичних партій висувати молодих кандидатів), так і про квоти, запроваджені політичними партіями з власної ініціативи. Не зважаючи на відносну новизну вікових квот та брак єдиних підходів (вікова межа при встановленні квоти варіюється в різних державах від 30 до 45 років), подібна практика вже зустрічається в Африці, на Близькому Сході, в Латинській Америці та у Європі.

Нескладно припустити, що питання запровадження подібних квот у руслі світових тенденцій може незабаром постати перед Україною, так само як постало відносно нещодавно питання квот гендерних, до яких, як з'ясувалося, і в 2020 році чимало партійних осередків виявилися просто неготовими. Тому готуватися до можливого впровадження вікових квот є сенс і партійним функціонерам на місцях, а не лише законотворцям. Що ж стосується останніх, то тут принципово важливо підійти до питання системно і не шаблонно копіювати готові рішення, а визначити, що конкретно подібне квотування може принести у вітчизняний політичний процес.

В Україні наразі ситуація з представництвом молоді у парламентах взагалі не виглядає як проблема: у поточному складі Верховної Ради України 3,1 % депутатів віком до 27 років, 16,8 % – віком до 34 років включно та 62,4 % – віком до 45 років включно. Міжпарламентський

союз, аналізуючи віковий склад парламентів світу, зазначає Україну як одну з країн-лідерів за віковими групами депутатів до 40 та до 45 років (звіт 2018 року ставить тут Україну на 1 місце). Важливо, що велика частка депутатів у віці до 45 років характерна не лише для поточного, але і для попереднього складу парламенту, що дозволяє, хоч і з обережністю, вести мову про існування певної тенденції.

Аналіз ситуації із висуванням на рівні місцевих виборів у 2015 році молодих (у віці до 35 років) кандидатів, проведений автором, виявив, що молоді кандидати були менш успішними саме у багатомандатних округах, широке застосування яких передбачене і чинним Кодексом. 23,36 % кандидатів, обраних у багатомандатних округах до місцевих рад, відносилися до числа молодих, в той час як у одномандатних – 26,73 % (за загальної частки молодих кандидатів у 27,4 % по країні). Але особливий інтерес становлять регіональні тенденції у висуванні молодих кандидатів: на Заході таких було 30 %, в Центрі – 27 %, на Півдні – 25,7 %, на Сході – 22,2 %.

Таким чином, вікова квота може мати суттєве значення скоріше для місцевих виборів, ніж для парламентських. Наразі вона може сприяти подоланню певної розсинхронізації у процесі оновлення місцевих політичних еліт в різних регіонах України.

Утім, підготовка до впровадження вікової квоти, яке на сьогодні видається ще питанням відносно далекої перспективи, вимагає куди більш серйозних зусиль, ніж запровадження квоти гендерної, оскільки потребує цілої низки непростих рішень: обґрунтованого визначення вікового діапазону, в якому кандидати потребують реальної підтримки саме шляхом квотування; встановлення оптимального шляху поєднання гендерної та вікової квот; врахування різниці у віковій структурі населення, що бере участь у виборах до місцевих рад різних рівнів; адаптації вікових квот для використання за різних виборчих систем, що застосовуються для місцевих виборів. Зрозуміло, що всі ці рішення мають системно узгоджуватися між собою. Але не менш важливо, що і сама по собі вікова квота має розглядатися як інструмент для якісного розширення можливостей політичної участі молоді, але в жодному разі не як інструмент для формального кількісного збільшення її присутності у виборчих списках та виборних органах.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕДІА В УКРАЇНІ

Пильна увага до інформаційного простору, як з боку науковців, так і можновладців, продиктована сучасними тенденціями становлення і розвитку медіакратій. Аналіз динаміки і тенденцій розвитку медіа може відбуватися за кількома напрямками, головними з яких залишається розуміння ЗМІ як інституту громадянського суспільства та інструменту зв'язків з громадськістю, а також з врахуванням економічного ефекту їх діяльності, оскільки отримання прибутку від функціонування ЗМІ є однією з головних їх характеристик.

У сучасних умовах традиційні медіа (друковані ЗМІ, радіо, телебачення) втрачають свої позиції через розвиток новітніх мас-медіа, а саме Інтернет-ресурсів та соціальних мереж. Світову тенденцію до зростання популярності цифрових медіа на протигагу традиційним ЗМІ підтверджено щорічним опитуванням «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2020 році» (дослідження було виконано соціологічною компанією InMind на замовлення міжнародної організації Internews, що реалізує «Медійну програму в Україні» за фінансової підтримки Агенції США з міжнародного розвитку (USAID)).

Вже другий рік поспіль телебачення продовжує втрачати свої позиції, воно перестало бути основним джерелом інформації для більшості українців. Найбільш популярними і найбільш впливовими залишаються загальнонаціональні канали, особливо в категорії населення 46+ років. Все частіше як альтернативу телебаченню використовують *YouTube*.

Відсоток споживачів радіо також суттєво зменшується. Воно залишається популярним в селах серед старшого покоління, а також серед водіїв. Інформація в радіоефірі може поширюватися так само швидко, як і в інтернеті. Але сучасне радіо – це вже не лише звук, більшість радіостанцій веде відеозапис чи викладає онлайн трансляцію в Інтернет. Однак в Україні цей сегмент медіа залишається мало розвиненим, на відміну від Європи та світу, де радіо залишається дуже популярним.

Друковані ЗМІ також втрачають свої позиції. Причина – стрімкий розвиток Інтернет-медіа, які виграють у друкованих завдяки швидкому поширенню інформації. Пресу все ще купують через звичку, а також через аналітичні матеріали. Результати вказаного дослідження свідчать, що регіональні друковані ЗМІ все ще залишаються популярними, і це не варто ігнорувати.

Вказане дослідження свідчить про зростання частки активних користувачів інтернету щороку, в 2020 році їх вже 90 % (молода аудиторія 18–35 років 100-відсотково користується мережею). Відповідно онлайн-медіа та соціальні мережі все більш популярні серед українців. Так, для отримання новин споживачі найчастіше віддають перевагу Інтернет-службам та сервісам новин (Google News, ukr.net), оскільки стислість заголовку та наявність усіх новин в одній стрічці респонденти вважають найбільш зручними. Серед соціальних мереж, як джерела новин, першу позицію кілька років поспіль займає Facebook.

Головна перевага онлайн-медіа – оперативність, з якою не можуть змагатись традиційні медіа. Інформація може з'явитись в мережі одразу після події, в ній постійно продукуються нові інформаційні повідомлення та інтерпретації. А якщо подія резонансна, то буде поширена максимальною кількістю сайтів. Також онлайн-медіа можуть вести пряму трансляцію з міста подій у найдешевший спосіб. Вони можуть виправити допущені помилки, на відміну від традиційних медіа.

Важливу роль в інтернеті відіграє заголовок, на який слід натиснути, щоб прочитати всю новину. Саме цим пояснюється переважна скандальність Інтернет-заголовків і спотворення тем. Чим більше переглядів, тим більше доходів від реклами отримає той, хто повідомить новину першим. Це суттєво скорочує терміни підготовки матеріалів. Через необхідність швидкої появи матеріалів знижуються журналістські стандарти якості. Загрозою журналістських стандартів є зневага до фактчекінгу – обов'язкової перевірки фактів перед публікацією новин.

Більшість Інтернет-медіа в Україні не зареєстровані як традиційні медіа і, відповідно, їх найважче притягнути до відповідальності, навіть якщо вони припустилися помилки або свідомо перекрутили інформацію. Актуальними також залишаються питання щодо визначення меж суспільної моралі.

Розвиток соціальних мереж ставить під загрозу саму професію журналіста. Активні блогери і дописувачі соціальних мереж перебирають популярність на себе. Як правило, вони не дотримуються жодних журналістських стандартів, вимог перевірки фактів, необхідності надавати іншу точку зору тощо.

Загалом тенденції розвитку медіа так чи інакше пов'язані з економічною ефективністю. В умовах кризи, внаслідок скорочення надходжень від реклами, відбувається і скорочення витрат на вироблення та поширення інформації, що загрожує зниженням якості інформаційних матеріалів. Для цього необхідна активізація діяльності держави щодо вдосконалення інформаційного законодавства, розробки стратегії розвитку інформаційної сфери, посилення вимог до якості інформаційного продукту, притягнення до відповідальності за неправдиву інформацію.

Соловійова А. С.,
канд. політ. наук, доцент
кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра могили, м. Миколаїв

ВПЛИВ ПОЛІТИКО-ВЛАДНИХ ІЄРАРХІЧНИХ СТРУКТУР НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ

У більшості життєвих ситуацій саме соціально-політичний статус особистості визначає поведінку та реакцію людини на виклики зовнішнього середовища. Будь-яка професійна діяльність, зокрема, зайнятість в ієрархічній структурі, є визначальним чинником соціально-політичного статусу особистості. Тобто можна спостерігати пряму залежність між статусом особи, який наповнює позицію людини установками і цінностями, та її професійною діяльністю, яка може істотно впливати на специфіку цих установок, а іноді і кардинально змінювати цінності.

Варто зауважити, що принцип ієрархічності завжди був однією з найбільш шанованих цінностей у різних культурах. До того ж ієрархічні структури є найбільш розповсюдженим організаційним принципом, за яким існує абсолютна більшість підприємств, установ та організацій на теренах України та закордоном. Деякі дослідники прогнозують зменшення ваги цього принципу і заміну його культурною основою, проте на сьогодні є не так багато реальних альтернатив організації діяльності та ефективної системи відповідальності за виконану роботу у різних сферах життя. Таким чином, ієрархічні структури, маючи своїми сильними рисами цілісність, точність та субординацію, при цьому виступають, при втіленні на практиці, потужним елементом трансформації особистості та впливу на соціально-психологічний клімат у різного роду колективах, саме тому варто досліджувати та аналізувати цю проблему з метою знаходження оптимальних шляхів для поєднання реалізації цілей організації та творчого самовираження особистості.

Аналізуючи чинники та причини особистісних перебудов у ієрархічних структурах, можна виділити як основні чинники наступні: вплив референтної групи (колеги, співробітники), вплив посадового авторитету (керівництва) та вплив громадської думки (зовнішній чинник). Що ж до причин цього явища, то найбільш значущими є складна політико-економічна ситуація, внаслідок якої людина часто не може мати декілька альтернатив для працевлаштування і вимушена пристосовуватися до наявних умов; прагнення до отримання тієї вигоди, яку надає

існування в ієрархічній структурі (статус, заробітна платня тощо), навіть ціною зміни власної поведінки та трансформації особистості.

Виділяючи закономірності та особливості трансформації особистості в ієрархічних структурах у сучасному політичному житті, можна сформулювати та обґрунтувати декілька особливих феноменів трансформації особистості в ієрархічній структурі: феномен «тиску негативних очікувань», феномен автоматичного наслідування, або «ритуальної (традиційної) корумпованості», явище «замкненого кола» тощо. Досліджуючи особливості трансформації особистості в політико-владних ієрархічних структурах у сучасній Україні, можна виявити, що даний процес на теренах нашої держави відрізняється, перш за все, підвищеним рівнем формалізації та більш суворою ієрархічністю, авторитарністю керівництва, поширеною практикою зловживання посадовими повноваженнями та загальною ригідністю і свого роду закостенінням відносин між різними рівнями ієрархії.

Прагнувши виділити тенденції впливу правил існування в ієрархіях на особистість людини у майбутньому, можна резюмувати, що в цілому на цей момент професійна діяльність в умовах ієрархічної структури значно підвищує ступінь та трансформуючий характер впливу, а оскільки досить велика кількість організацій та установ функціонують за ієрархічним принципом (особливо в політико-владній сфері), то необхідність дослідження даної проблеми та вироблення рекомендацій з приводу зміни ситуації на краще є необхідною умовою розвитку суспільства. Хоча, реально оцінюючи сучасну дійсність, ми не можемо сподіватися на те, що у найближчому майбутньому можливо винайти ефективні законодавчі або морально-етичні важелі контролю та боротьби із зловживаннями в ієрархічних організаціях, які призводять до трансформації особистості. Особлива складність полягає в тому, що найбільш тонкі моменти такого впливу є латентними, і тому лежать поза межею регулювання нормативно-правовими актами. До того ж, часто особистість сама прагне до «злиття» із ієрархічною структурою, а неможливо надати їй допомогу без її на те бажання.

Отже, людина, що існує в ієрархічній структурі, перебудовує особистісні властивості та характеристики для досягнення кращого результату та більшої вигоди, до того ж робить вона це не ізольовано, а в системі впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, а її особиста роль часто полягає лише в тому, що вона дає свою підсвідому згоду на цей процес.

Серед практичних рекомендацій для мінімізації руйнівного трансформуючого впливу ієрархічної структури на особистість можна назвати, перш за все, створення та підтримку незалежних загальнонаціональних і регіональних центрів допомоги та боротьби із зловживання-

ми посадовими обов'язками та іншими негативними явищами в сфері професійної реалізації особистості; внесення необхідних змін до законодавства та застосування відповідних санкцій щодо актів символічного/духовного насилля в ієрархічних структурах тощо.

Але ці заходи будуть ефективними тільки за умови бажання самого працівника (як об'єкта трансформуючого впливу) отримати допомогу. А таке бажання, в свою чергу, залежатиме від таких об'єктивних характеристик як покращення якості життя, підвищення рівня політико-правової культури населення тощо, тобто повного задоволення першочергових матеріальних потреб і відкриття та актуалізації таким чином потреби творчого розвитку та самореалізації особистості. Наостанок, варто зауважити, що і в тих суспільствах, які вважаються розвиненими і матеріальні потреби членів яких є відносно задоволеними, присутнє явище трансформуючого впливу на особистість, що свідчить про те, що воно є досить об'єктивною характеристикою існування влади у різних її проявах, а отже, вимагає детального вивчення, аналізу та дослідження.

УДК 352

Лушагіна Т. В.,

канд. політ. наук, старший викладач
кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

КОМУНІКАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Сучасний соціально-економічний розвиток об'єднаних територіальних громад (ОТГ) неможливий без ретельно продуманої комунікаційної стратегії, що має забезпечити не лише дотримання стандартів у сфері зв'язків з громадськістю, а й показати інвестиційну привабливість територіальної громади.

Комунікаційна стратегія – це організаційно-планове, довгострокове бачення розвитку територіальної громади, із визначенням відповідних стратегічних цілей у соціально-економічній та інформаційно-комунікаційній сферах. Комунікаційна стратегія ОТГ має бути оформлена у вигляді конкретного плану дій. Сама комунікаційна стратегія включає в себе декілька етапів:

– визначення проблеми – аналіз перспективних напрямів та потреб комунікаційного розвитку ОТГ (огляд комунікаційної спроможності

сті, що включає: які методи мали чи не мали ефективність протягом кількох останніх років, які результати хотіли б досягти тощо);

- мета та цілі – визначення конкретної мети комунікаційної стратегії та які основні завдання вона має вирішувати. Цілі комунікаційної стратегії мають бути SMART (Specific, Measurable, Achievable, Realistic, Timely) – конкретними, вимірюваними, досяжними, реалістичними та обмеженими за часом. Головною помилкою цілепокладання є планування глобальних та недосяжних цілей;

- аудиторія – визначення цільової аудиторії дозволяє чітко спрямовувати інформаційний вплив. До основних характеристик цільової аудиторії належать: стать, місце проживання, вік, сімейний стан, освіта, зайнятість, фінансовий стан, соціальний статус, а також спеціалізовані дані. Для кращого визначення цільової аудиторії в процесі комунікації доречно сформулювати «портрет цільової аудиторії», що має включати соціальні та демографічні дані, зайнятість цільової аудиторії, аналіз сфери громадської активності, моніторинг рівня довіри громадян до органів місцевого самоврядування, визначення кола питань, стосовно яких громадяни звертаються до органів місцевого самоврядування;

- канали – вибір каналів комунікації залежить від цільової аудиторії. До комунікаційних каналів органів місцевого самоврядування можуть належати: офіційний веб-сайт органу місцевої влади та медіа, соціальні мережі, месенджери, боти, періодичні розсилки електронною поштою, проведення телефонних ліній, коли в режимі запитання-відповіді всі зацікавлені особи можуть отримати необхідну інформацію;

- повідомлення – це найголовніша ключова ідея, яку необхідно донести до цільової аудиторії. Повідомлення має в результаті комунікаційної діяльності принести відповідний результат-прибуток (в залежності від мети комунікації). Воно має враховувати потреби цільової аудиторії, до якої надсилається, виходячи з її інтересів, цінностей та звичок;

- тестування – передбачає попереднє тестування повідомлення та прогнозування його можливої результативності;

- план комунікацій – передбачає детальну розробку комунікаційної діяльності, бюджету та ресурсів, спрямованих на втілення стратегії. Такий план повинен також містити чітко вказані часові рамки та враховувати можливі зміни до стратегії, що можуть виникати в процесі комунікаційної діяльності. У плані доречно зробити наголос на проєкті, події, публікації;

- оцінка ефективності – комунікаційна діяльність повинна принести чітко вимірюваний результат, що може включати кількісні підрахунки (реакції на електронні бюлетені, відвідування сайту, збільшення

пожертвувань у відповідь на е-розсилку, пост в соціальних мережах), зміни курсу (досягнення ключових етапів вашої кампанії), масштаб та повноту повідомлень, що з'являються у медіа-просторі (як часто ключові повідомлення висвітлювалися у ЗМІ, який результат вони принесли – підвищення рівня довіри громадян до органів місцевого самоврядування).

Комунікаційна стратегія об'єднаних територіальних громад – це не лише офіційний документ, що має бути в територіальній громаді. Аналізуючи комунікаційну стратегію, можна побачити на скільки органи місцевого самоврядування та територіальна громада розуміють в якому напрямі їм необхідно розвиватися, із яких джерел отримувати інвестиції, як організувати нові робочі місця та зберегти свій молодіжний потенціал. ОТГ повинні навчитися залучати різні джерела фінансування, до яких можуть належати і грантові заявки, партнерські договори, благодійні заходи тощо. Крім того, органи місцевого самоврядування в процесі реалізації комунікаційної стратегії досить формально ставляться до етапів формування стратегії. Наприклад, щодо моніторингу основних проблем ОТГ, бо думають, що і так знають про всі проблеми громади. Але, часто в практичній площині моніторинг відкриває нові проблемні питання, які можуть викликати кризові ситуації в соціально-економічному розвитку територіальних громад. Тому, в сучасних умовах формування внутрішньої та зовнішньої політики ОТГ, все більше значення має саме комунікаційна стратегія.

УДК 323.2

Єрмакова Є. О.,
студентка 631 групи,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ КООРДИНАЦІЇ МАСОВИХ ПРОТЕСТІВ У ГОНКОНЗІ У 2019 РОЦІ

Літо і початок осені 2019 року стали сезоном безперервного протесту для Гонконгу. Багатомільйонні демонстрації, що йшли одна за одною, стали відповіддю на спроби міської влади почати процедуру правового злиття з материковим Китаєм. Обговорюваний закон, що дозволяє екстрадицію злочинців в китайські в'язниці, викликав масове обурення громадськості міста.

Для такого економічно і технологічно розвиненого мегаполіса, як Гонконг, мітинги опозиції стали ідеальним середовищем для проведення експериментів з використання нових засобів комунікації та агітації. В умовах, коли більше 92 % гонконгців мають постійне підключення до інтернету і користуються ним щодня, саме цифрове середовище становиться основним простором для мобілізації населення.

Близько 80 % жителів міста зараховували себе до активних користувачів соціальних мереж. Саме соціальні мережі стали одним з головних інструментів в руках опозиції як в 2019 році, які допомогли спрямувати хвилю протесту і зробили можливою організацію багатомісячної вуличної кампанії. Вони ж і стали найважливішим майданчиком для боротьби опозиційних сил за прихильність жителів міста і світової громадськості.

За часів «Революції парасольок» в Гонконзі в 2014 році основними майданчиками у протестувальників були Twitter і Facebook. У найгарячіший період демонстрацій в Twitter публікувалося по 12 повідомлень в секунду від імені мітингувальників (а їх загальне число перевищило 1.3 млн). Таким чином опозиція і координувала свої дії, і поширювала інформацію про те, що відбувається в місті.

Через п'ять років протестуючі знову зайняли вулиці Гонконгу, але стиль їх роботи в соціальних мережах в суттєво змінився. Facebook та Twitter стали лише другорядними інструментами в справі взаємодії опозиціонерів. Вони виявилися більш придатними для публікації провакаційних матеріалів, таких як приклади протиправних дій поліції.

Безпосередня координація протестної діяльності загалом відбувалася в месенджерах, які мають зручну для протестуючих функцію шифрування інформації. В результаті їх користувачів складніше вирахувати, деанонімізувати, в той час як, наприклад, у Facebook відслідковувати особистості протестуючих і пропонувані ними ініціативи значно простіше. Спочатку опозиція намагалася обійти цю поліцейську практику, видаючи свої групи за збори за інтересами, але подібна тактика не принесла особливого успіху.

У період літніх протестів 2019 року стрімке зростання аудиторії спостерігалось в месенджері Telegram. На поточний момент його встановили близько 23 % жителів міста (1,7 млн чоловік). У Telegram присутні найбільші й найактивніші групи для обговорення протестної активності. Одна з таких груп чисельністю більш ніж в 30 тис. чоловік була закрита під тиском правоохоронних органів. Адміністратор групи був затриманий поліцією.

Те, що відбувалося в Гонконзі, демонструє, який розвиток чекає на політичну сферу в глобальній перспективі. У міру подальшого переходу

суспільства до цифрової площини політичний менеджмент і маркетинг переживуть кардинальні зміни. Велика кількість інституціональних політичних сил зміняться децентралізованими горизонтальними рухами на зразок протестної спільноти Гонконгу. Вони почнуть застосовувати радикально новий інструментарій, акцентуючи свої зусилля на онлайн-просторі. Саме тому стає необхідним детально вивчити проблематику формування нових механізмів і способів координації протестної політичної діяльності, яка в даний час вже відбулася в Гонконзі.

УДК 353.5:159.92

Журба Ю. І.,
студентка 631 групи,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Вивчення регіональної ідентичності з наукової точки зору дуже актуальне в Україні в умовах децентралізації. Явище регіональної ідентичності розглядається з різними науковими напрямками. З різних позицій даються і визначення регіональної ідентичності. Доречним з точки зору політологічного дослідження є визначення ідентичності як продукту соціальної або політичної активності.

У той же час регіональну ідентичність можна розглядати як структурне утворення зі своїм змістом, мірою стійкості і протидією впливу ззовні. Передумовою для формування регіональної ідентичності є зв'язок людини з територією, саме коли формується почуття приналежності до самої території і громади, що проживає на ній. Результатом такого процесу є стійке уявлення про свою територію, яке складається з ряду символів, через які у свідомості людей відбувається формування асоціацій, пов'язаних зі своєю малою батьківщиною, усвідомлення почуття приналежності до громади.

Потреба в формуванні унікальної регіональної ідентичності багато в чому пов'язана з особливостями соціально-культурного життя територіальних громад. Колективне життя в рамках соціально-територіальної системи обумовлено загальним типом зайнятості, який накладає певний відбиток на характер взаємодії жителів громади, їх традиції, спосіб життя.

Однак поряд з природною ідентичністю, що формується в суспільній свідомості під впливом об'єктивних чинників і потреби в самоідентифікації, ідентичність також може ставати політичним проектом. Стиму-

люючи штучно формування єдиного регіонального співтовариства між громадами, ця регіональна ідентичність може мати ідею розділяти спільні цінності громад і спонукати до реалізації спільних цілей.

Формування концепту регіональної ідентичності – складний процес, оскільки вимагає не лише уваги до процесів ідентифікації і регіональної самосвідомості, але також і до характеристик конкретної громади. Останнє можна визначити, як ідентичність регіону, що означає цілеспрямоване створення іміджу регіону, який відрізнятиме його від інших. Якщо регіональна ідентичність відтворюється стихійно, то ідентичність регіону – продукт рішень інтелектуальної та політичної еліти, нерідко наукового співтовариства.

З одного боку інтеграційні та глобалізаційні процеси довгий час нівелиували відмінності в соціальному і культурному плані, з іншого – постійно зростає прагнення територіальних спільнот до збереження власних особливостей. Різні варіанти регіональної ідентичності можуть переслідувати різні цілі, але загалом це є прагнення до розвитку території громади в рамках здорової конкуренції з іншими громадами.

Процес формування регіональної ідентичності територіальних громад безпосередньо пов'язаний із розвитком громадянського суспільства. Підвищення рівня солідарності між громадами, місцевого патріотизму відбивається у прагненні до захисту культурної спадщини та інших спільних цінностей. Сьогодні в рамках децентралізації можна спостерігати запит в громадах на подібну консолідацію населення.

Дуже важливо, що формування регіональної ідентичності позитивно сприяє економічному та соціальному розвитку територіальних громад, оскільки, спільні цінності та усвідомлення себе членом громади стимулюють підприємницьку та благодійну діяльність.

УДК 324:004+352.075.2

Клименко Д. О.,
студент-магістрант 631 групи,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

АНОНІМНІ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ ПІД ЧАС МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ 2020 р. В УКРАЇНІ

Місцеві вибори в Україні у 2020 році можна охарактеризувати як такі, що зазнали ряд трансформацій у сфері використання політичних технологій. У додаток до класичних методик ведення виборчих кампаній на місцевому рівні, а іноді, й на заміну їм, прийшли сучасні інформа-

ційно-комунікативні технології, пов'язані із використанням соціальних мереж, публічних інтернет-сторінок, інформаційних сайтів, чат-ботів та інших майданчиків поширення важливої, з точки зору передвиборчої кампанії, інформації.

Анонімні політичні телеграм-канали у цьому переліку займають важливе місце. Після Указу Президента України П. Порошенка про заборону використання російських соціальних мереж на території України у 2016 році («ВКонтакте» та «Одноклассники») та після продовження цієї заборони Указом Президента В. Зеленського у 2019 році, месенджер «Telegram» став якісною заміною згаданим соцмережам. У цього було декілька причин:

1. схожий дизайн із «ВКонтакте», що був значним фактором для переходу українських користувачів «ВКонтакте» саме на цей майданчик;
2. розширений перелік функцій месенджера, порівняно з іншими конкурентами (Facebook Messenger, WhatsApp, Viber та інші);
3. унікальні функції, такі як: голосові та відео-повідомлення, публічні та приватні канали, чат-боти.

Головною за значимістю функцією, яка надала поштовх для нової політичної технології, стала можливість для користувачів створювати публічні канали. Фактично, цей вид інформаційної сторінки за своїми характеристиками схожий на групи у соціальних мережах та звичайну стрічку SMS-повідомлень. Публічні канали мають можливість поширювати текстовий та аудіовізуальний контент, створювати опитування та вікторини поміж підписниками каналу, а також під'єднувати різноманітних ботів самого Telegram. Однак найбільш вагома особливість цих інформаційних майданчиків, з точки зору політичних технологій, це повна анонімність авторів та адміністраторів таких каналів.

Анонімні політичні телеграм-канали почали активно використовуватися як PR-технологія в Україні під час виборчого процесу у 2019 році (президентські та парламентські вибори). Головними задачами таких каналів є:

- 1) накопичення власної аудиторії;
- 2) проведення PR-кампаній;
- 3) розповсюдження інформації та реагування на важливі, з точки зору виборчої стратегії, інформаційні приводи;
- 4) розповсюдження чуток;
- 5) дискредитація політичних опонентів та конкурентних груп впливу.

Найбільш популярні анонімні політичні телеграм-канали в Україні в цілому, на жовтень 2020 року – «Тайны депутата», «Темный рыцарь», «Легитимный», «Джокер», «Резидент» та інші. Як можна бачити, зазвичай такі анонімні канали ведуться російською мовою, і орієнтуються переважно на аудиторію російськомовну. Це можна пояснити декількома факторами:

1) починаючи з 2014 року в Україні поступово знизилася частка офіційного політичного російськомовного контенту, що надало змогу таким анонімним каналам використовувати сформовану аудиторію із запитом на російськомовний контент про політику;

2) тенденція до використання анонімних телеграм-каналів прийшла в Україну із російського інформаційного простору;

3) автори або коло авторів таких каналів російськомовні та ідеологічно та семантично перебувають у російському інформаційному просторі.

Згідно з своїми задачами, анонімний політичний телеграм-канал є більшою мірою інструментом політичного наступу, аніж оборони. Це можна спостерігати протягом усієї передвиборчої кампанії до місцевих виборів–2020. Як приклад, можна навести діяльність анонімних політичних телеграм-каналів у м. Миколаїв (Миколаївська область).

Серед найбільш популярних каналів можна назвати наступні: «МУЛЬТличности», «Темный Николаев», «Не для прессы», «Оползень життя», «НИКОЛАЕВСКИЙ РЫЦАРЬ», «Враги народа», «Первая приемная», «Корабелы не ржавеют» та інші. Кожен з таких каналів створений для інформаційного наступу під час виборчої кампанії – розповсюдження недостовірної або неперевіреної інформації, чуток, дезінформації, наклепів та використання чорних PR-технологій. Кожен анонімний політичний телеграм-канал створений під конкретну політичну силу, і має на меті, в першу чергу, дискредитацію супротивників, аніж захист власної політичної сили. Кожен такий інформаційний майданчик створений для впливу:

1) на цільову аудиторію-користувачів Телеграму в Миколаєві та Миколаївській області;

2) на власний електорат;

3) на електорат конкурента/конкурентів;

4) на конкурентів персонально та на працівників їхніх штабів, агітаторів тощо.

Також потрібно зауважити, що такі канали дуже часто створюють інформаційні приводи, що дозволяє місцевим ЗМІ посилатися на такі майданчики, як джерело інформації.

Отже, анонімний політичний телеграм-канал – це сучасний інструмент політичного впливу на інформаційний простір, який використовується як засіб атак на політичних конкурентів та використовує усі доступні методи з дискредитації та маніпулювання, за для досягнення власної мети. Це дозволяє вважати такий політичний інструмент доволі ефективним та таким, що несе загрозу стабільності інформаційного простору та інформаційній безпеці України.

ПСИХОЛОГІЯ ПОНЬЯТЬ ПРОПАГАНДА ТА PR: КОНОТАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

У повсякденному житті кожен з нас, іноді не усвідомлюючи цього, опиняється під впливом політичних технологій. Від найдавніших часів й до сьогодні вони досягли свого значного розвитку поповнюючи арсенал не лише засобів та методів але й форм свого впливу на суспільство. Вони навчилися моніторити, програмувати та корегувати, вправно формуючи й керуючи думками, настроями та навіть діями більшості з нас. Саме через латентний вплив цих технологій на нашу свідомість, деякі свої думки і дії ми не в змозі грамотно аргументувати, але при цьому переконані в правильності, об'єктивності чи навіть істинності власних суджень і вчинків. Тобто, варто зауважити, що політичні технології відіграють значно більшу роль в житті кожного з нас аніж ми того очікуємо, відчуваємо і віддаємо тому значимість у цілому.

Основна ціль таких технологій – свідомість людини, основна задача – сприяти вигідній трансформації свідомості використовуючи психологічні та інші прийоми. Але це не значить що усе різноманіття видів політичних технологій можна ототожнювати. Кожен з них має свої специфічні методи, прийоми та засоби досягнення цілі, а отже й певне психологічне тлумачення, забарвлення і ставлення до себе з боку суспільства.

Психологічний аспект феномену виявляється та виражається не скільки завдяки теоретичному обґрунтуванню, а скоріше завдяки досвіду що пов'язаний з терміном та розкриває його практичну сторону в рамках асоціацій та емоцій. На прикладі таких політичних технологій як пропаганда та PR, які часто помилково ототожнюють одна з одною, можна пояснити як працює психологічний аспект та конотаційне тлумачення феноменів.

Звертаючись до дефініції понять, їх змістового наповнення, встановлюємо що пропаганда це діяльність спрямована на поширення в суспільстві світогляду, ідей, фактів, аргументів на користь певної суспільної справи чи громадської позиції за допомогою засобів масової інформації та комунікації. PR-діяльність спрямована на досягнення взаєморозуміння та згоди між людьми, що ґрунтується на добровільному прийнятті ідей і думок та здійснюється за допомогою роздачі пояснювального матеріалу та розвитку обміну інформацією. Очевидно, що окрім теоретичних відмінностей між цими поняттями існує й психологічні.

Так, пропаганда часто ототожнюється з такими категоріями як «брехня», «маніпуляція», «спотворення», «психологічна війна», «промивання мізків». Хоч вона і приймає різні форми, але майже завжди являє собою «активізовану ідеологію», що на відміну від PR, викликає сумніви щодо, як мінімум, нейтрального характеру і наслідків цих активних дій передбачених для досягнення мети. Для пропаганди, на відміну від PR, етичний зміст не є суттєвим, а «правильні слова», при її проведенні, використовуються, головним чином, в егоїстичних інтересах. Психологія поняття зводить все до того, що у більшості випадків пропаганда приймає песимістичне асоціативне забарвлення. Враховуючи природу людини, її бажання знайти першопричину та звести все до неї, можна зазначити що свого негативного забарвлення термін «пропаганда» отримав саме після аналізу минулого і зроблених на його основі висновках. Тобто, ідеології які існували у минулому, в кінцевому рахунку призвели до негативних наслідків, і, відповідно, якщо в рамках ідеології проводилась її пропаганда, це означає що і пропаганда стає негативним явищем. Але якщо говорити про сучасні види пропаганди здорового способу життя, екологічного способу життя, відмови від шкідливих та хутряних виробів, які представляють собою також активний, реальний рух, то всі вони приймають позитивне забарвлення.

Щодо PR, він ґрунтується на принципах чесності та етики адже мета до якої він прагне не може бути виправдана використанням брехливих, шкідливих або сумнівних засобів. Даний термін асоціюється з нешкідливим поширення інформації, без нав'язливого характеру, з особистим правом вибору підтримати, проігнорувати чи розкритикувати інформацію що поширюється з метою досягнення згоди. Якщо ж говорити, наприклад, про чорний PR, конотація з позитивної перетворюється на різко негативну, хоча цей вид піару може проводитися і в благих цілях. Тим не менше, приставка «чорний», як такий що асоціюється з чимось брудним, не чистим, задає вирішальне конотаційне тлумачення з натяком на негатив.

Підсумовуючи, можна зазначити що у людей в ході історії сформувались певні стереотипи щодо пропаганди та PR, адже досвід минулого викликає певні асоціації, позитивні або негативні відчуття, які, в свою чергу, надають емоційного забарвлення опису того чи іншого феномена. Об'єктивно, жодна із вищезазначених політичних технологій не є хорошою або поганою, більш ефективною або менш ефективною, більш або менш гуманною, оскільки кожна, всього-на-всього ставить перед собою ціль та йде до неї. Суб'єктивно ж, на основі індивідуального досвіду кожного з нас, кожна технологія має психологічну складову та емоційне забарвлення, які й визначають персональне ставлення до цих технологій.

Химинець В. Ю.,
студентка факультету політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ НА ЕЛЕКТОРАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ МАРГІНАЛЬНИХ ВИБОРЦІВ

Широке застосування нових інформаційних і комунікаційних технологій є сьогодні одним з основних факторів світового розвитку. Глобальна мережа Інтернет, як принципово новий інтерактивний канал комунікації, грає істотну роль у всіх сферах життя суспільства, в тому числі і політичній. Інформаційно-комунікаційні технології відкривають сьогодні нові ефективні засоби комунікації між громадянами, політичними інститутами і владою.

Різного роду вибори, які відбулися в період 2015–2020 рр. в різних країнах Європи і США, особливо в Україні, наочно показали тенденцію посилення ролі кіберпростору в процесі впливу на розум виборців, наростання медійних «бульбашок», розростання рекламних і «шумових» практик. Особливо цікаво дослідити поведінку такої групи електорату як маргінали в Інтернет-просторі.

Маргіальністю називають психологічний стан особи, її внутрішнє ставлення до зовнішнього світу. Маргіальна поведінка – це виражена діяльність чи бездіяльність особи, що зумовлена її внутрішнім ставленням до світу та певними зовнішніми чинниками (політичними, економічними, соціальними).

Маргіальний виборець – це виборець, у якого немає постійного кандидата чи партії, за яку він постійно голосує. Маргіальний електорат – частина населення, електоральна поведінка якого формується випадковим чином. Увагу цієї частини виборців можуть привернути епатажні витівки кандидатів, їх яскрава нестандартна зовнішність і т. ін. Ця частина виборців голосує за відомих акторів, спортсменів, шоуменів, не замислюючись, для чого вони потрібні у владі. Нерідко джерелом їх електоральних симпатій стає прямий або непрямий підкуп тією чи іншою формою: роздача продуктових наборів, «благодійні» виплати, премія у день голосування за відданий голос. Електоральна поведінка таких виборців непередбачувана і мало ще досліджена в українській політичній науці.

У науковому лексиконі «маргіналом» вважають особистість, яка знаходиться на межі різних соціальних груп, систем, культур, зазнає впливу їх норм, цінностей тощо, які суперечать одна одній, втратила колишній статус і не адаптувалися до нового соціально-культурного середовища.

Через електронні засоби масової інформації політичні партії можуть впливати на погляди та політичні орієнтири маргінальних прошарків населення. Соціологічне дослідження Г. Веймана показало, що роль маргінальних груп в процесі комунікації виявилася вкрай важлива: вони виступали свого роду медіаторами між різними групами. Було показано, що міжгрупова комунікація має горизонтальну структуру: маргінали підтримують відносини з маргіналами з інших груп, забезпечуючи процес поширення інформації від однієї групи до іншої. Разом з тим, вони відіграють значну роль тільки в процесі поширення інформації, тоді як в процесі надання впливу і впливу їх роль мала. У момент попадання інформації в групу на першу роль виходять вже лідери думок, які передають інформацію зверху вниз іншим членам групи, здійснюючи, таким чином, вертикальну комунікацію.

Наявна тенденція, коли «присутність» маргінальних виборців у мережі Інтернет заміняє повноцінну політичну участь. Через це з'являються «дивані критики», які проявляють маргінальну поведінку – вони не задоволені владою, постійно її критикують, але самостійно не беруть прямої участі у політичних процесах.

Особливою рисою маргінального виборця є відсутність або вузькі знання політичної сфери, що дає можливість Інтернет-ресурсам спотворювати картину світогляду на ту чи іншу політичну проблему, тим самим змушуючи віддати свій голос за того кандидата, хто краще вплине на думку. Згаємо передвиборчу гонку 2015 року в США. За всіма соціальними дослідженнями Хілларі Клінтон випереджала свого опонента – Дональда Трампа – на достатній відсоток голосів, щоб забезпечити собі перемогу. Проте виборча кампанія Трампа перейшла до Facebook та Twitter. В чому була ідея: створити для кожного виборця «свого Трампа», якого він захоче обрати. Попередні дослідження поведінки маргінального виборця показували, що переважно вони голосують за Демократичну партію, тоді як у 2015 році більшість маргіналів переконав Трамп із Твіттеру віддати голос за Республіканську партію.

Facebook – найбільш політизована соціальна мережа в Україні, яка має вагомий вплив на виборців. Кампанія Володимира Зеленського в інтернеті дала змогу залучити на його сторону велику частину тих, хто не визначився, не тому що Володимир Зеленський прекрасний оратор, політик, громадський діяч, а через його популярність його діяльності в не менш відомій сфері ніж політика – мистецтво. Вже було сказано, що маргінальний виборець переважно голосує за відомих людей – зірок, акторів, коміків тощо. Тому імідж Володимира Зеленського став влучним для цієї частини електорату.

Отже, інтернет робить простіше вираження своєї політичної позиції. Також він надає можливість для прояву інших видів політичної активності. Однак в сучасних українських умовах спостерігається відсутність здатності більшості Інтернет-ресурсів стимулювати своїх читачів до активних політичних дій. Разом з тим такі риси інтернету, як відкритість і інтерактивність вносять свою специфіку в прояв політичної участі у вигляді маргінального Інтернет-електорату.

УДК 321

Шановалов Є. Ю.,
бакалавр політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв,
директор ІТ-компанії «І.К.С. софт +»

ВИХІД З КРИЗИ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Ми мусимо визнати, що наше життя стрімко змінюється під впливом науково-технічного прогресу, розробки і впровадження космічних технологій, медичних досягнень, зростання загального рівня життя. Але є важлива галузь людського життя, що стагнує та деградує. Це соціально-політичні відносини та знання про них. Соціальні системи на багато порядків складніші за те, що ми можемо усвідомити, на багато порядків складніші навіть за те, що ми можемо уявити. І ми опинилися в ситуації, де ні в кого немає повної наукової картини соціальних взаємодій, а лише окремі теоретичні моделі, серед яких є як корисні та практично прийнятні, так і небезпечно деструктивні.

Так чи інакше зараз всі зусилля стосовно соціальних взаємодій можна розглянути з двох точок зору.

Перша – практична. Це обслуговування еліт, вирішення в основному питань лобістського або і відверто кримінального характеру, завжди пов'язаних із фінансовими потребами великих бенефіціарів, для чого формується або легалізується в масовій свідомості певний порядок речей, особистість, бренд, ідея, які дозволять втілити задумане.

Для цього експлуатуються:

– особисті якості, відомі з часів стародавніх греків прийоми демагогії, софістики аргументації – людина так чи інакше рідко робить раціональний вибір, натомість обираючи на рівні базових емоційних, поривів, яким занадто часто досить такого слова як Харизма;

– сучасні технічні інструменти маркетингу, надані великими інформаційними корпораціями, величезні бюджети, складні інструменти та високооплачувані фахівці;

– адміністративний ресурс, контексти, факти, ситуації і умови, які дозволяють впливати на працівників підприємств, бюджетників та інші ізольовані групи в тій чи іншій інфосфері (любители серіалів, молоді батьки, і т. ін.).

Результатом цієї діяльності є певний набір результатів, ніяк не пов'язаних з теоретичними знаннями про це.

Друга – теоретична. Це спроби раціонально описати ситуацію або подію, знайти цьому якийсь логічне пояснення, обґрунтування, визначити певні закономірності, раціоналізувати або об'єктивізувати те, що вже відбулося.

Для цього проводяться ряд дій із:

– легалізації, обґрунтування, пошуку історичних аналогій, підбору філософських умовиводів та інших ілюзорних логічних конструкцій, покликаних головним чином лише підтримувати авторитет і необхідність цієї діяльності;

– поширення, викладання через систему освіти, де викладачі та студенти змушені вивчати праці та ситуації, що втратили актуальність для практичного застосування через брак альтернативи;

– адаптації та інтеграції результатів цих досліджень у сформований соціально-політичний контекст, і взаємодія з цим контекстом на правах індустрії розваг.

Результатом цієї діяльності є набір висновків, припущень і переконань, які рідко описують реальність, не несуть заявленої практичної наукової цінності, які не виявляють корисних закономірностей і не несуть прогностичної функції.

Таким чином в обох випадках ми бачимо:

– що жодні зусилля в цій області не приводять до якихось передбачуваних наукових результатів, тільки посмертне констатування, підлаштовування висновків під факти;

– що весь могутній арсенал політичної науки служить не більше ніж антуражем для величезної бездонної сфери Незнання в області соціального;

– що не знаходиться інших шляхів для того, щоб створювати і приносити нові рішення, нові концепції і нові ідеї, окрім як обслуговування еліт та мас.

Це створює сприятливі умови для шарлатанства і зловживань. Політична наука зараз немов стародавні алхіміки в домедичні часи, спіраючись на забобони і стереотипи, релігійно-філософські вчення і застарілі догмати, бредє наосліп, іноді випадково досягаючи несподіваних успіхів ціною неймовірних жертв. І це жахливий факт, тому що саме вона покикана досліджувати ту сферу, яка регулює базові фундаментальні потреби суспільства, враховуючи при цьому міркування права, моралі та державних інтересів.

Однак зараз існують Знання та Дослідження, технології та розробки, спираючись на які потрібно створити конструктивні рішення, розробити нові ідеї та мотиви, знайти рішення багатьох конфліктів і протиріч. І це є та роль і та мета, яка повинна бути відведена політичній науці. Час реалізувати назрілу необхідність у науковому та раціональному усвідомленні процесів і закономірностей соціальних взаємодій. Час подолати перепони та перешкоди, що заважають розвиватися саме науковій діяльності в цій сфері. Задати нові тренди, що будуть результативними та адекватними викликам сучасності, перед обличчям кліматичних, економічних, соціальних та медичних проблем, що наразі набирають обертів у всьому світі.

Саме політична наука повинна дати відповіді на ключові питання сучасності, тому що людський потенціал, виражений у соціальній взаємодії, здатен здолати будь-які відомі загрози всесвіту, якщо звільнити його від обтяжень застарілих конструкцій та забобонів.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: Право

ПІДСЕКЦІЯ: Галузеві юридичні науки

<i>Блага А. Б.</i> Обмежувальний припис стосовно кривдника: проблемні питання та можливі шляхи вирішення	1
<i>Багінський Д. С.</i> Проблеми участі оперативних підрозділів у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.....	3
<i>Валецька О. В.</i> Розгляд трудових спорів у порядку позовного провадження	5
<i>Каплій О. В.</i> Сучасний стан інклюзивної освіти для осіб з порушенням слуху в Україні.....	8
<i>Кобак М. В.</i> Огляд практики розгляду деяких справ щодо висування та реєстрації кандидатів на місцевих виборах 25 жовтня 2020 року в м. Миколаєві та Миколаївській області	11
<i>Коваль А. А.</i> Актуальні питання якісної підготовки юристів в умовах пандемії.....	14
<i>Коновалов В. В.</i> Про участь спеціаліста в огляді дорожньо-транспортних пригод	17
<i>Лагода К. О., Тунтула О. С.</i> Доктрина «плодів отруйного дерева» в судовій практиці	20
<i>Мамчур Л. В.</i> Татуювання DNR (не реанімувати) на тілі пацієнта: чи слід лікареві вважати його попереднім розпорядженням?	22
<i>Озерський І. В.</i> Формулювання запитань до фахівця-психолога у справах про визначення місця проживання дитини	26
<i>Панченко С. С.</i> Типові умови цивільно-правового договору	30
<i>Ткаля О. В.</i> Перспективи медіації в адміністративному судочинстві.....	31
<i>Ткач Ю. Д.</i> Необхідність докорінного реформування інституту президента держави та антиделіктних органів	35
<i>Шапалова О. І.</i> Земля не як об'єкт права, а як природний ресурс ...	38

**ПІДСЕКЦІЯ: Теорія, історія, філософія, соціологія права;
порівняльне правознавство**

<i>Ковальова С. Г.</i> Станово-представницька монархія як форма правління періоду пізнього Середньовіччя	42
<i>Лісна І. С.</i> Регулювання збройних конфліктів в період Відродження та Нового часу	46
<i>Михайлів Т. Є.</i> Особливості збройного конфлікту на Сході України.....	48

СЕКЦІЯ: Політичні науки

<i>Іванов М. С.</i> Сучасні завдання організації системи політичної освіти громадян в Україні.....	51
<i>Колісниченко А. І.</i> Законотворчість у Європейському Парламенті	53
<i>Чупрін Р. В.</i> Перспективи впровадження вікових виборчих квот в Україні в контексті сучасних світових тенденцій.....	55
<i>Громадська Н. А.</i> Сучасні тенденції розвитку медіа в Україні.....	58
<i>Соловійова А. С.</i> Вплив політико-владних ієрархічних структур на трансформацію особистості	60
<i>Лушагіна Т. В.</i> Комунікаційна стратегія об'єднаних територіальних громад	62
<i>Єрмакова Є. О.</i> Використання онлайн комунікації для координації масових протестів у Гонконзі у 2019 році	64
<i>Журба Ю. І.</i> Формування регіональної ідентичності територіальних громад	66
<i>Клименко Д. О.</i> Анонімні телеграм-канали як інструмент політичної боротьби під час місцевих виборів 2020 р. в Україні.....	67
<i>Фесенко Ю. Ю.</i> Психологія понять пропаганда та PR: конотаційний аспект	70
<i>Химинець В. Ю.</i> Вплив інтернет-ресурсів на електоральну поведінку маргінальних виборців	72
<i>Шаповалов Є. Ю.</i> Вихід з кризи політичної науки	74

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Редактор *Р. Грубкіна*.
Технічний редактор *О. Петроченко*. Комп'ютерна верстка *Д. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювальні-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 10.11.2020.
Формат 60 × 84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 4,65. Обл.-вид. арк. 4,52.
Тираж 22 пр. Зам. № 6144.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

